

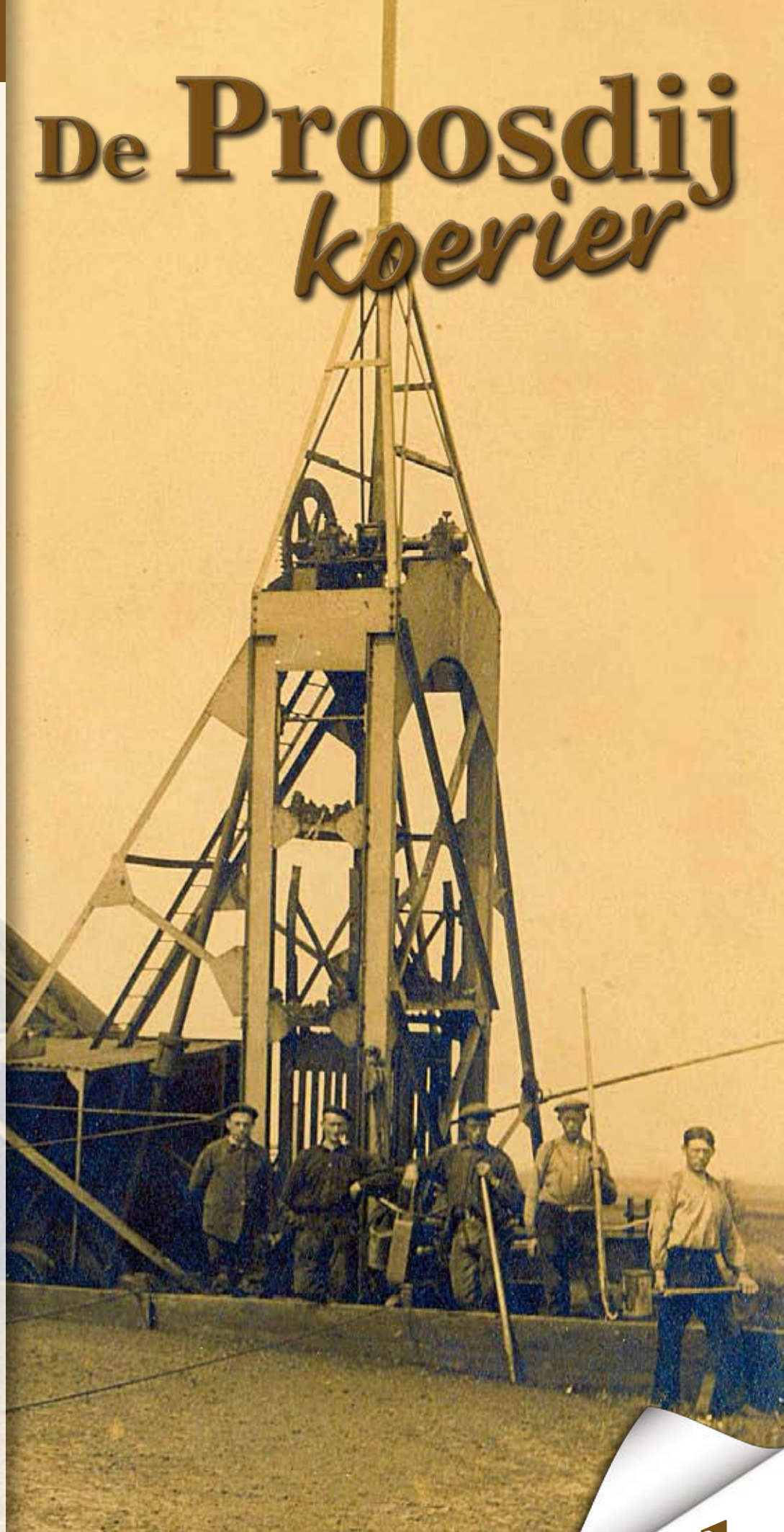
Deze editie:

- *De dochter van de fortwachter*
- *Gereformeerd of remonstrants?*
- *Op zoek naar het verleden*
- *Pastoor schiet uit zijn slof*

Prijs: €4,90

Op de omslag:
"Bagger uit Vinkeveen"

De Proosdij koerier

Historie van De Ronde Venen

1

Inhoud

- 02 *Op de omslag:
“Bagger uit Vinkeveen”*
- 03 *Wat is de werkelijkheid?*
- 04 *Was er nog nieuws?*
- 06 *Reactie*
- 07 *Van toen naar nu en
weer terug*
- 08 *Surfen op het web*
- 10 *De bedijkingen onder
Mijdrecht*
- 13 *De dochter van de
fortwachter*
- 19 *Gereformeerd of
remonstrants?*
- 21 *Wat is dit?*
- 22 *Kapittel van Sint Jan*
- 25 *Kent u ze nog?*
- 26 *Op zoek naar het
verleden*
- 29 *Pastoor schiet uit
zijn slof*
- 32 *Verenigingsnieuws*

Op de omslag: “Bagger uit Vinkeveen”

De Ronde Venen pakt dit jaar uit met een expositie geheel gewijd aan een bijzondere machine; de laatste volledig intact gebleven veensteekmachine van Nederland. Het museum geeft een beeld van de ontstaansgeschiedenis van De Ronde Venen, waarin de turfproductie een grote rol heeft gespeeld. De veensteekmachine werd hierbij van 1895 tot 1975 in Vinkeveen gebruikt voor het steken en baggeren van het laagveen.

Halverwege de 16e eeuw nam door een stijgende bevolkingsgroei en toenemende industriële activiteiten de behoefte aan de brandstof turf sterk toe. Tot die tijd werd er slechts op kleine schaal turf geproduceerd, maar nu wilde men de productie vergroten. Dat deed men in eerste instantie door een technische innovatie welke uit Engeland was overgewaaid: de baggerbeugel. Als we dit instrument met onze huidige ogen bekijken, lijkt het weinig spectaculair, maar de introductie ervan was van grote betekenis voor de turfwinning.

De turfproductie in Vinkeveen kwam rond 1860 op een hoogtepunt. De vraag naar turf was zo groot dat de veenbazen wel 300 Duitse seizoensarbeiders inhuurden voor het handbaggeren. Maar zelfs dat was niet voldoende. Mechanisatie bleek de enige oplossing. Daarom werd op 21 november 1895 door de veenlieden Gerrit Votel, de gebroeders Van der Wilt en Anton van Scheppingen de eerste Vinkeveense veensteekmachine aangekocht. Ze kochten deze machine, een schip met daarop een steekraam en baggermechanisme, voor 7500 gulden van firma H.J. van Breemen te Amsterdam. Deze particuliere firma werkte voor verveners rond Amsterdam en Haarlem. De aangekochte veensteekmachine had een paar jaar dienst gedaan in de vervening van de Rietwijkeroordpolder. Deze polder werd na de droogmaking in 1904 bekend als het Amsterdamse bos.

Het onderhoud van de veensteekmachine kost veel tijd en geld. Het Museum De Ronde Venen is dan ook altijd op zoek naar mensen en bedrijven die een financiële en/of inhoudelijke ondersteuning kunnen en willen geven aan het instandhouden van dit bijzondere stukje industrieel erfgoed. Indien u hier interesse in heeft kunt u contact opnemen met museum op per email: info@museumonderondevenen.nl of telefoon 0297-262223.

Maarten Kentgens

Inleverdatum kopij juni 2011: 1 mei 2011

Doelstelling van de vereniging: De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin.

Wat is de werkelijkheid?

Bij het navorsen van historische gegevens stuiten we regelmatig op onzekerheden. Eens zijn er in onze omgeving mensen gaan wonen. Wie dit waren en wanneer dit was is vooralsnog onzeker. Wat de mensen er toe bracht om hier heen te trekken weet niemand. We kunnen ons voorzichtig vasthouden aan enkele beschreven gebeurtenissen uit de elfde eeuw.

Maar dat er enkele honderden jaren daarvoor ook al bewoning was in onze wellicht flink moerassige omgeving lijkt onmiskenbaar. Wie er over gaat filosoferen wat de aanleiding geweest kan zijn om juist hier te gaan wonen, kan alle kanten uit. Stel je maar eens voor: een moerassig gebied met enkele traag vliedende riviertjes. Een grondgebied dat regelmatig onder water kwam te staan en in de directe nabijheid geen andere bewoningskernen van betekenis. De mensen waren vissers? Boeren? Handelaren? Die allereerste mensen, die door deze streek trokken... we kunnen ons er van alles bij voorstellen. Dat maakt het beleven en herbeleven van geschiedenis ook wel zo leuk.

In onze Proosdijkoerier worden we heel vaak geconfronteerd met onze directe persoonlijke geschiedenis, van ouders, grootouders en gebeurtenissen die we soms zelf rechtstreeks herkennen. En ook voor de onderzoeken naar de geschiedenis van Vinkeveen is het verplaatsen in de tijd een belangrijk gegeven. Onder aanvoering van Peter van Golen is een werkgroep bezig met de afronding van het al jaren op ons verlanglijstje staande geschiedenisboek van ons plessendorp Vinkeveen. Bij dit onderzoek proberen we ons te verplaatsen in hoe het vroeger er aan toe ging. Maar verder teruggaand in de tijd van de bewoning van onze omgeving resten ons slechts vele vragen.

14 Maijus 1593

Fraije sonneschijn ende redelijck warm weder. Smorgens vroegh sijn we na het lant gevaeren. Desen dagh sijn we besigh geweest met het lossen van materialen. De wint was westelijck. Het werck kon goet voortgaen. Tog is Pieter rond middagh buijten boort gesprongen. Sieck? De rest was tamelijck gesond. De menschen leven van hun coebeesten en calffen en maeken met erten, rapen en wortelen met moescruijden hun mael-tijdt. Het is delicaat van smaeck, gelijk de roode kool ende het schapenvleys die we gewent sijn.

Bron: Vrij naar het dagboek van Jan van Riebeeck in 'Ooggetuigen van de wereldgeschiedenis', Amsterdam 2009.

Verslagen van ooggetuigen kunnen ons soms helpen. Vervalsingen maken dit weer onzeker. In vroeger eeuwen staken nog heel andere 'problemen' de kop op. Vanuit die tijd is er uit Mijdrecht, Wilnis of Vinkeveen slechts weinig tastbaars teruggevonden. Laat staan dat we tijdgenoten van toen de ontwikkelingen hebben zien beschrijven. Aanklachten tegen de schaamteloze zaken die zich in de nieuwe tijden voordeden zijn (zo lijkt het) van alle tijden. Ergernis over het gedrag van plaatsgenoten, landgenoten en tijdgenoten is blijkbaar door de eeuwen heen apert. IJdelheid en beeldhouwkunst, muziek en gezelschapsspelen, instrumenten en schoonheidsmiddelen, dichtbundels en maskers: voor de één zijn het zaken om te bewonderen, voor de ander redenen voor afschuw. De beleving van al die verschillende zaken is voor ieder persoon verschillend. We zijn daarbij geneigd om naar gelijkgezinden te zoeken en daar veiligheid en vertrouwdheid te vinden. Rust en zekerheid. Liever geen conflicten.

In ons kwartaalblad besteden we zoals altijd volop aandacht aan zaken, die ons in deze regio samenbrengt. Geschiedenis die ons bindt en die interessant is om kennis van te nemen. Herkenbare en minder herkenbare zaken, die met plezier voor u verzameld en opgetekend zijn door de diverse schrijvers van deze Proosdijkoerier. Deze keer aandacht voor Schout Van Wieringen, de bedijking van Mijdrecht, het kapittel St. Jan, de Rondeveense taartpunten, de regionale forten en natuurlijk onze gebruikelijke rubrieken. Neemt u er met datzelfde plezier als waarmee de verhalen gemaakt zijn kennis van. Ga mee terug in de tijd en mijmer over wat ooit was. Het zal u zeker weer enkele uren leesgenot opleveren.

Jaap Meulstee

Was er nog nieuws?

Door Stef Veerhuis

Januari 1941, het winterde in bezet Nederland en niet zo'n klein beetje ook, waardoor de schaarste nog nijpender begon te worden. De opgelegde verduisteringsmaatregelen maakten het er niet veel beter op en de gevolgen vulden de wekelijkse edities van de Ronde Vener. De plaatselijke overheden beperkten zich tot het bieden van een luisterend oor. Klaarblijkelijk was men er van doordrongen geraakt dat er werd meegelezen. Het horen, zien en zwijgen deed zijn intrede.

Niet alleen de plaatselijke ijsverenigingen roerden zich opnieuw met grote regelmaat, maar ook de clubs in aangrenzende gemeenten maakten melding in de krant van een zeer aantrekkelijke prijzenpot. Voor iedereen was er wel wat wils. "Voorwaarts" bijvoorbeeld, organiseerde een nationale hardrijderij op de Achtervaart en op 't Meertje in Vinkeveen kon men zich inschrijven voor het ringrijden.

IJS EN WEDER DIENENDE
13 Januari 1941
Nationale Hardrijderij
Prijzen (bij genoegzame deelname) f 25.-; f 10.-
f 5 - en f 2 50
15 Januari 1941
Ringrijderij voor Paren
Ijsclub „V.I.O.S.” 't Meertje - Vinkeveen

In Uithoorn kon men op het Zijdemeer starten voor een toertocht van 38 km en voor een vergelijkbare prestatietocht kon men zich ook melden bij "Eendracht Maakt Macht" aan de Groenlandse Kade. Ook niet-schaatsers konden aan hun trekken komen, want vanwege het vijftig jarig bestaan van ijsclub "Nes aan de Amstel," stond daar voor iedereen warme chocolademelk klaar. Voor anderen was ijspret op de zondagen echter onverteerbaar en dit was voor wethouder Verrips een reden om zijn lidmaatschap van de ijsvereniging per direct op te zeggen en hij riep anderen op zijn voorbeeld te volgen.

Maar de winter had ook een keerzijde. Zo geraakte het dochttertje van de familie van der Meer uit Wilnis te water in een brandbijt in de Achtervaart en zij mocht van geluk spreken dat vader en zoon L. van Dijk er op tijd bij waren. In Vinkeveen liep het echter niet zo goed af. Bij Baambrugge troffen passanten een herenrijwiel aan dat half in het water lag. De politie werd gewaarschuwd en na enig zoeken vond men even verderop het levenloze lichaam van schipper H. Woud, die mogelijk ten gevolge van de duisternis te water was geraakt en een vrouw en kind achterliet. Dit trieste ongeval was klaarblijkelijk de druppel en reden voor

raadslid Driehuis om richting PUEM het verzoek te doen de aanwezige houten elektra palen tot op een hoogte van 1,20 cm wit te mogen schilderen.

Begin februari werd melding gemaakt dat zowel de R.K. Jongens- als de Meisjesschool in Mijdrecht gesloten moesten worden omdat een zeer hardnekkige grieppepidemie de leerlingen aan het bed gekluisterd hield.

Ondanks tijden van bezinning stond de plaatselijke jeugd daar niet zo bij stil en maakte geen onderscheid in baldadigheid. Zo vernielden kwajongens in Vinkeveen de geel-zwarte bewegwijzeringborden van de Duitse bezetter en was het de taak van de burgermeester om hen daarover aan te spreken en hen te wijzen op de gevolgen. In Mijdrecht zullen de meningen niet veel milder zijn geweest, toen bekend werd dat de fiets van v. Y. met aanhangertje vol manufacturen door de "lieve" jeugd van Mijdrecht te water werd gelaten.

De brandstofschaarste vroeg om vindingrijkheid moet de heer de G. gedacht hebben. Dus had hij het plan opgevat enkele bomen op zijn erf daarvoor te offeren. Te beginnen met de grootste, want daar zat het meeste werk aan en dus werd de bijl in de wortels gezet. De boom echter bood geen enkel verzet en ging spontaan om maar helaas naar de verkeerde kant want deze kwam neer boven op zijn woning en nam en passant in zijn val ook de draden van de elektriciteit en de radiodistributie met zich mee.

Over distributie gesproken: daarover had een ieder zo zijn gedachten wanneer je de berichtgeving onder

U vermindert

7 centimeters in omvang door het dragen van een

SUPERBE
CORSETBAND
OCTROOI 17201
Prijzen vanaf f. 4.⁹⁰

Uit voorraad leverbaar in alle prijzen en maten.

N. v. YPEREN

Tel. 13 — MIJDRECHT

ogen krijgt, het “mijn en dijn” werd niet langer door iedereen gerespecteerd. In Wilnis werd in de nacht van 7 op 8 januari 1941 de keldervoorraad, bij afwezigheid van Ds. Brouwer, weggenomen. Daarna was bakker J. Broere aan de beurt. Daar werd naast een flinke som geld ook de nodige koffie als vermist opgegeven. Maar zelfs het varkentje van J.K. - dat de Kerst had overleefd - was geen lang leven beschoren, want op zomaar een zondagmorgen was zijn hok leeg en de aanwezige bloedsporen vertelden niet veel goeds. Bij landbouwer B. aan Blokland was het er nog brutaler en bloeddorstiger aan toegegaan. Daar bleven de kop en de wollen vacht van het schaap als stille getuigen in de schuur achter. Dan mochten de vier soortgenoten van geluk spreken die “zo maar” aan kwamen lopen bij veehouder J. Winkel in de Derde Bedijking. En tenslotte werd in Vinkeveen een poging tot inbraak gedaan in de R.K. jongensschool. Maar daar bleek de toegangsdeur niet mee te willen werken.

Met enig afgrijzen verspreidde het gerucht zich in Mijdrecht dat er een kattenmepper actief zou zijn binnen de gemeente. Hetgeen al heel snel bewaarheid zou gaan worden maar, voor een zwartbonte en een driekleur was dat helaas al te laat. Zij waren het slachtoffer geworden van de 20 jarige schipper H., die zich enige weken later moest verantwoorden voor politierechter Mr. Visser in Utrecht. De dierenbeul echter was niet ter zitting verschenen en de rechter velde vonnis na het aanhoren van de gruwelijke details door drie ooggetuigen. Het was voldoende om dit onmens - bij verstek en conform de eis - te veroordelen tot een gevangenisstraf van twee weken. De bewijslast, die voor het onderzoek in beslag was genomen en tezamen slechts een waarde van fl. 2,00 vertegenwoordigden, werd na de zitting aan “rechthebbenden” terug gegeven.

In tijden van schaarste viel overvloed al heel gauw op en ambtenaren van de Centrale Crisis Controledienst - gesteund door de plaatselijke politie - zaten er bovenop. Het succes van diverse invallen haalde dan ook stevast de voorpagina's van de Ronde Vener. Met regelmaat werd graan in beslag genomen dat voor woekerprijzen verhandeld had moeten worden. Dat de plaatselijke Hermandad achter de hier boven vermelde feiten aanliep, was niet altijd het geval, zo bleek in maart 1941 in Wilnis. Met enige regelmaat verdwenen er op het erf van veehouder v.d. V. allerhande eigendommen. Aangifte van al deze diefstallen leidde steeds weer tot niets en tenslotte besloot veldwachter Van S. er een halszaak van te maken. Hij stelde v.d. V. voor dat hij zich zou verbergen in diens hooiberg en de tweede nacht was het al raak. Buurman O. had zich een flinke zak hooi toegeëigend en wilde het erf verlaten, waarop de veldwachter te voorschijn kwam

en de dader sommeerde te blijven staan zodat deze aangehouden kon worden.

Naast het overlijden van C. Knigge - jarenlang raadslid en wethouder in Wilnis - moest in februari ook afscheid genomen worden van H. in den Haak,

patroon van de veentrekmachine “Ons Belang” in Vinkeveen. Maar er waren ook tal van bronzen jubilea waar stil bij werd gestaan. Zoals pastoor Van de Pavert die twaalf en een half jaar geleden benoemd was tot herder in Mijdrecht/Wilnis. Mej. M. de Graaff stond een zelfde periode voor de klas van de R.K. meisjesschool. De eierveiling in Vinkeveen stond om die zelfde reden in de plaatselijke belangstelling. Drie van haar medewerkers - S. Smit, P. Mulckhuysen en P.J. van Groeningen - mochten delen in de felicitaties op een druk bezochte receptie, omdat zij daar van begin af aan werkzaam zijn geweest. De tekst Hulde aan den Jubilaris zal welhaast zeker boven de deur van K. Pos in Wilnis hebben gehangen. Op zaterdag 1 februari 1941 was hij namelijk 25 jaar geleden in dienst getreden als brievenbesteller van de PTT. Zijn service en toewijding kenden geen grenzen in het dorp. Zo had hij ooit eens de bus gelicht aan de gevel bij kapper van Eijk en had daarin een aan beide zijden blanco brief aangetroffen. Met veel moeite slaagde hij er in om die verstrooide afzender als nog terug te vinden.

De Raad van Vinkeveen beperkte zich einde Maart 1941 tot kennisname van - en zoals gebruikelijk - de noodzakelijke hamerstukken. De voorzitter verwees in zijn openingswoord naar de wisselende omstandigheden. “Vroeger was kwaadspreken een zeer verspreide ondeugd, nu is het roddelen geworden en gestegen tot

een ongekende hoogte“ en hield vervolgens de Raad het spreekwoord; “Spreeken is zilver, zwijgen is goud” voor.

De meest in het oog springende besluiten waren dat met 8 tegen 2 stemmen werd besloten de school in Waverveen te sluiten omdat deze nog maar zes leerlingen telde. De onderwijzerswoning zou worden verkocht. De begroting over 1940 was overschreden met fl. 3010,66 en zou sluitend worden gemaakt met een verlaging van de uitgaven en het vermeerderen van de ontvangsten. Een eerste aanzet daartoe zou het besluit kunnen zijn om in Achterbosch een soort wegenbelasting in te voeren. Het aantal ondersteunden in de gemeente bedroeg 41 gezinnen, terwijl de totale bevolking van Vinkeveen met 28 personen was toegenomen en per 1 januari, 4490 ingezetenen telde.

De “Mijdrecht” getorpedeerd - citaat krantenbericht -

In de Maandagavondbladen was een bericht opgenomen, inhoudende de torpedering van een tweetal schepen, waaronder zich het 7493 ton metende tankschip “Mijdrecht” bevond. Over dit schip kunnen wij mededelen dat het in 1931 gebouwd is bij de Rotterdamsche Droogdokmaatschappij en toe behoorde aan de scheepvaart onderneming Ph. Van Ommeren te Rotterdam. De proefvaart werd indertijd meegemaakt door burgemeester Padmos, terwijl in de kajuit van het schip een groot schilderij hing van Mijdrecht. Op 6 maart j.l. werd het schip ten Westen van Ierland getorpedeerd.

Reactie

Op het artikel “Terugblik op een sociale gemeenschap” over De Hoef ontving de redactie van De Proosdijkoerier van Antoon Verhaar onderstaande aanvulling.

“Naast Kwekerij Pluk De Dag, -Westzijde 28 aan de Kromme Mijdrecht, lag vroeger een sluisje. Het werd genoemd het ‘Hoefsche Sluisje’, omdat de rivierdijk daar een haarspeldbocht vertoont, als van een paardenhoef. Nu is die kromming opgevuld met begroeiing en ligt de rijweg daar nog omheen. Achter het sluisje lag een brede vaart, duidelijk breder dan de andere wijde poldersloten in de Polder Blokland. Het sluisje verleende destijds toegang voor de scheepvaart om turf op te halen in de Zevenhovensche en Nieuwkoopse Plassen en af te voeren via de Kromme Mijdrecht. Na de drooglegging van die grote veenplassen omstreeks 1800, werd de sluis op den duur overbodig.

Om naar Uithoorn of Mijdrecht te gaan moesten de bewoners in Polder Blokland altijd overvaren, totdat in 1915 een stalen spoorbrug werd aangelegd. Voor een geboorteaangifte moest men naar de gemeente Mijdrecht. Bij zo’n aangifte noteerde de ambtenaar enkele malen als woonplaats niet Blokland in Mijdrecht, maar “aen de Hoeff te Mijdrecht”. Ook schreef men wel “binnen de gemeente Mijdrecht in het huis staande aen den Hoeff”. Dit waren de geboorteaangiften van personen die bij het Hoefsche Sluisje woonden.

De boeren hadden hun weilanden niet altijd dichtbij hun huis liggen. Sommige weilanden konden alleen via het water worden bereikt. De boerderijen werden dan vaarboerderijen genoemd. Het vee, de mest en later het gewonnen hooi moest met een grote boot, een praam of een bok genoemd, worden vervoerd. Om de koeien te gaan melken werd gebruik gemaakt van een roeiboot.

Bij de aanleg van de spoorbaan in 1915 moest dan ook een stalen ophaalbrug worden aangelegd over de Ringvaart Polder Blokland, naar de Zevenhovensche dijk. Voor de brugwachter werd een dienstwoning gebouwd en die kreeg het serienummer 57 op de gevel. Deze spoorlijn liep vanaf Uithoorn via De Hoef tot Alphen-Oudshoorn. Het eindpunt van de lijn was een klein stationnetje dat tussen Bodegraven en Leiden aansloot op de grote lijn. In 1936 is de spoorlijn opgeheven en zijn de rails met bielzen direct opgebroken. Ook de ophaalbrug met brugwachterswoning en het stationnetje met nummer 56 zijn gesloopt. In De Hoef zijn de herinneringen aan het spoorwegverleden nu nog de ophaalbrug, vroeger een draaibrug, over de Kromme Mijdrecht met de brugwachterswoning nummer 55. Verder nog het tracé van de spoorbaan als autoweg, met de naam Oude Spoorbaan.”

“Van toen naar nu en weer terug”

Lezing over Vinkeveen tijdens de tweede wereldoorlog

Door de heer Noud Bles
Aansluitend aan de algemene vergadering
van **26 april 2011**

Van toen naar nu, en weer terug: hoe de oorlogsjaren in Vinkeveen hoofdthema werden in de roman *Bevrijdingsvuur*.

In de roman *Bevrijdingsvuur* van de in Vinkeveen geboren schrijver Noud Bles gaat de hoofdpersoon terug naar zijn geboortedorp. Hij hoopt in Vinkeveen iets te vinden over zijn overleden vader, met name zoekt hij antwoord op de vraag hoe zijn vader zich gedroeg in de oorlogsjaren. Die vraag is voor de zoon van belang omdat er opnieuw een oorlog is uitgebroken: de eerste Golfoorlog, het is januari 1990 en de geallieerden staan op het punt om het bezette Koeweit te bevrijden. De roman *Bevrijdingsvuur* vertelt het dubbelverhaal van de vader en de zoon. Beide verhalen spelen zich af in Vinkeveen, het eerste in 1945, het tweede in 1990. *Bevrijdingsvuur* verscheen in 1994 bij Uitgeverij Manteau in Antwerpen.

Op uitnodiging van de Historische Vereniging De Proosdijlanden zal Noud Bles op dinsdag 26 april 2011

een lezing geven over het ontstaan van zijn boek en over de rol van de oorlogsjaren in Vinkeveen daarin. Noud Bles werd geboren op 19 maart 1945 in Vinkeveen, hij woonde tot 1960 aan de Kerklaan. Noud Bles schrijft romans, verhalen, gedichten, columns en feulletons. Zijn laatste roman *De gelukkige roofvogel* verscheen in 2009 bij Uitgeverij Free Musketeers.

De ledenvergadering zal worden gehouden in het Hervormd Verenigingsgebouw, Herenweg 207 te Vinkeveen. Aanvang 20.00 uur.

Na de opening en de behandeling van de notulen van de vorige vergadering doet het bestuur (en de financiële commissie) verslag over het verenigingsjaar 2010. Daarnaast is er aandacht voor de ontwikkelingen binnen de stichting Proosdij Publicaties (boek Vinkeveen). Na de pauze zal de heer Noud Bles ons meenemen naar het Vinkeveen van de oorlogsjaren.

Surfen op het web

Door Jaap Meulstee & Stef Veerhuis

Het wereldwijde web is een onuitputtelijke bron van informatie. In ons kwartaalblad willen we met enige regelmaat wijzen op mogelijk interessante sites voor geschiedenisliehebbers. Deze keer de Utrechtse Canons en opnieuw genealogie.

In onze vorige Proosdijkoerier meldden we al dat in de herfst van vorig jaar de laatste twee regionale canons van onze provincie online zijn gegaan. U vindt ze op de site www.utrechtsecanons.nl

De site is een rijke bron van geschiedenisverhalen. Juist ook de relatie met ons woongebied maakt het doorlezen en bekijken van de diverse vensters extra interessant. In het venster over de ontginningen lezen we bijvoorbeeld:

De illustraties van deze pagina zijn afkomstig van de hier besproken website.

“De vroegste bewoning vond vooral plaats op de drogere gronden langs de rivieren. Dorpsbewoners maakten op kleine schaal percelen vrij van struiken en bomen, ploegden de grond om en gebruikten deze akkertjes voor hun eigen voedselvoorziening. De woeste gronden erom heen werden gezamenlijk gebruikt, om varkens en schapen te weiden en brandhout meststoffen vandaan te halen. Dieper in het veengebied kwamen de boeren niet, dat was eigendom van de landsheer.”

In dit venster naast de nodige informatie ook een fraaie gravure van Willem Blaauw met een kaart van onze omgeving.

Natuurlijk is ook het venster over de turfwinning voor onze regio extra interessant. Een citaat van de site:

“Turf was dé brandstof van de Gouden Eeuw en toen in het westen de economische voorspoed tot grote bevolkingsgroei leidde, nam de vraag naar turf hand over hand toe. Op steeds meer plaatsen werd turf met de baggerbeugel gestoken. De vochtige turf moest vervolgens worden gedroogd. Daarom werd het turfgebied in lange smalle stroken verdeeld. Een strook werd tot diep onder het wateroppervlak leeg gestoken, de strook daarnaast fungeerde als legakker, daar werd de gestoken turf gedroogd. Eerst werd het water er uit geperst en vervolgens werden de turfjes opgestapeld. Als de zaak droog genoeg was, werd met schuiten de turf naar de afnemer vervoerd.”

Het navigatiemenu van de site is bijzonder klantvriendelijk. Op elke plek op de site kunt u terugklikken naar eerdere deelsites. Bij elk venster bestaat een hele reeks van doorlinkmogelijkheden. Verdiepingsinformatie, literatuurverwijzingen en links naar andere websites en tips voor dagjes uit.

Oude spulletjes?

Gaat u de boekenkast of zolder uitruimen?

Heeft u materiaal dat interessant is voor de Historische Vereniging? Neem dan contact op met dhr. P.v. Golen, telefoon: 0297 - 261 672, e-mail: apvgolen@hetnet.nl.

De icoontjes boven aan de webpagina geven de mogelijkheid om elk deelvenster direct aan te klikken. Een fraaie service is ook de knop met de punaise, die van elk venster het bijbehorende gebied in kaart brengt. Zo ook de knop met de onderliggende tijdbalken. Een uitstekende toelichting die de tijdsperiodes mooi in beeld brengt. Bijzonder geschikt ook voor gebruik in het onderwijs.

Er staan inmiddels tientallen canons op de website geplaatst. Als u eenmaal begint met surfen, dan bent u zo maar enkele uurtjes zoet met nogal wat interessante historische informatie. Een regelrechte aanrader derhalve.

Gens Nostra

Genealogie zal voor menigeen die zich daar mee bezighoudt niet zo snel eindigen. Zelfs zij die gepubliceerd hebben en de resultaten van hun zoektocht eerder aan het papier hebben toevertrouwd, zullen niet snel verkondigen dat dit het volledige verhaal is. Zij weten wel beter, want nieuwsgierigheid zal ook bij hen nooit meer overgaan. Steeds opnieuw komen er onverwachte bronnen binnen bereik, die aangereikt worden in nieuwsbrieven of verenigingsbladen, maar vooral via internet. Wanneer er echter een zogenaamde toevalstrefter opduikt, zal bron en verbazing heel vaak overdrachtelijk worden, men kan tenslotte niet alles weten. Zo kwamen we in een oude Gens Nostra 63 (2008) enkele tips tegen die u misschien gemist heeft. De website van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (www.nimh.nl > genealogie) zal wellicht bij kunnen dragen aan een militaire aanvulling op eerder verricht onderzoek. De in het Nationaal Archief te Den Haag aanwezige persoonsdocumentatie bestaat o.a. uit diverse bronnen met genealogische informatie over de Nederlandse strijdkrachten in binnenland en buitenland, zowel ter land, ter zee als in de lucht, in de periode van Tachtigjarige Oorlog tot heden. Tot besluit nog even terugkomend op die altijd aanwezige nieuwsgierigheid: wie wil <http://les.guillotines.free.fr> aan klikken?

Ineenboek

Op de eerste maandag van de maand is onze Oudheidkamer open voor stamboomonderzoek. Het beschrijven van een familiegeschiedenis is voor velen een mooie uitdaging. Een aardige tip die op één van die avonden meegegeven werd, is de website www.ineenboek.nl Met het Ineenboek programma kunt u uw levensverhaal en afbeeldingen omzetten in een prachtig uitgevoerd boek, dat u als herinnering kunt nabestellen voor al uw familieleden.

Gebruik uw oude foto's, de vragenlijst en het media-archief terwijl u samen met uw (groot)ouders herinneringen ophaalt. Kies een structuur, schrijf de verhalen uit en stel het boek samen op de website. Controleer de opmaak en laat uw boek afdrukken om zo het levensverhaal van uw (groot)ouders te vereeuwigen voor de generaties die nog komen. Volgens ervaringsdeskundigen een mooie manier om vast te leggen wat u gevonden heeft.

De bedijkingen onder Mijdrecht

Deel 1: aanleiding en voorbereiding

Door Stef Veehuis

Toen tegen het einde van de zestiende eeuw het slagturven in en rondom de Ronde Venen op dermate grote schaal werd uitgevoerd en onbeheersbaar dreigde te worden, grepen de Staten van Utrecht in met nieuwe regelgeving en zonodig met sancties. Hun zorg ging uit naar de steeds groter wordende waterpoelen, die na het vervenen waren ontstaan en men achtte het bepaald niet denkbeeldig dat deze ondergelopen gebieden zich konden verenigen.

Die bezorgdheid werd ook gedeeld door de ingelanden van de polder Hofland bezuiden de Zuwe, maar met een geheel ander uitgangspunt. Hun onder water gelegen eigendommen brachten namelijk niets meer op. Zij richtten zich daarom in 1632 tot de Proost van het Kapittel van St. Jan in Utrecht en vroegen toestemming om kaden aan te mogen leggen en met behulp van watermolens en sluizen dit deel van de latere Eerste Bedijking droog te mogen maken. Het verzoek werd ingewilligd, met dien verstande dat drie door de ingelanden gekozen molenmeesters het beheer en verantwoording op zich zouden nemen. Een aanpak die slechts veertig jaar zou duren. Want omdat dit gebied deel uitmaakte van de Hollandse waterlinie, moesten in het rampjaar 1672 op last van de overheid, de sluizen worden opengezet en dijken doorgestoken. Twee jaar lang moest er zowel letterlijk als figuurlijk opnieuw aangemodderd worden en moesten alle betrokkenen uiteindelijk vast stellen dat alleen een gemeenschappelijke aanpak tot een oplossing zou kunnen leiden.

De Nessersluis

Klaagschrift

In 1674 werd een samenwerkingsverband bestaande uit tien zittende polderbesturen, schriftelijk vastgelegd in het “Octroy en accord tot het stichten van de Rondeveense Polder” dat aangestuurd zou worden door een “collegie van toezicht”. Besloten werd om één geslo-

ten, gemeenschappelijke ringdijk rondom het Ronde Venen gebied aan te gaan leggen. De aanwezige oude polderdijken zouden geslecht worden en de nog in gebruik zijnde watermolens zouden bijdragen aan één gemeenschappelijk waterpeil. En klaarblijkelijk net op tijd, want einde 1675 braken de Diemer en Muider zeedijken op verscheidene plaatsen door en kon de wateroverlast buiten deze ringdijk worden gehouden. Maar vanaf het begin wilde het maar niet lukken met die beoogde en noodzakelijke samenwerking. De Proost van Sint Jan had er namelijk alle belang bij dat hij - met het benoemen van bestuursleden - zijn macht en invloed kon blijven handhaven. Deze handelwijze zorgde voor belangenverstrengeling en onbalans, met als gevolg een toenemend misnoegen. Een klaagschrift - halverwege de achttiende eeuw - van de ingelanden aan de Staten van Holland om hun invloed hierop uit te willen oefenen, bracht weinig of geen verandering.

De heemraden bleven steeds vaker in gebreke en algemene betrokkenheid was vaak ver te zoeken. Een mogelijke oorzaak daarvan valt terug te lezen in het “beknopt overzicht der geschiedenis van de verveening en droogmaking der bedijkingen onder Mijdrecht”, waarin burgermeester J.G. de Voogt later verslag deed over de complexiteit van eerder uitgevaardigde regelgeving tussen 1694 en 1767. De grote hoeveelheid uitgegeven afzonderlijke resoluties voor polders en veenderijen waren meestal aanvullingen op eerder verleende concessies. De bureaucratie had er toe bijgedragen dat slechts weinigen nog wisten in welke districten zij nu wel of niet van toepassing waren.

De ordonnantie van 29 juli 1767 zou aan veel onduidelijkheid een einde maken en een goede basis vormen om de bestaande onzekerheden uit te bannen. Eindelijk konden eerder gemaakte plannen voor de droogmaking uitgewerkt gaan worden.

Op 26 augustus 1789 bekrachtigden de Staten van Utrecht het - Octroy voor die van Mydrecht, om de groote Mydrechtsche poel, of dwarssloot, enz. te mogen droogmaken -. Daarin werden plannen ont-

vouwd en regelgeving opgenomen voor het droogmaken van de hierboven genoemde polder in drie fasen aangeduid; de Eerste -, Tweede - en Derde Bedijking. Daardoor werd niet alleen het gevaar voor wateroverlast weggenomen, maar zouden na drooglegging opnieuw inkomsten gegenereerd kunnen worden. De supervisie van het project werd toevertrouwd aan de Schout van Mijdrecht, Johannes Huyzinga, bijgestaan door Henricus van Doorn, Maarten van Eijk, Hendrik van den Geer, Cornelis van der Does en Willem van Buuren. Zonder enige twijfel een gezelschap van aanzien dat voornamelijk zou fungeren als klankbord met weinig kennis van zaken, maar dat zal ook te maken hebben gehad met de keuze van droogmaken, want wie in deze omgeving zou wel eens gehoord hebben van een stoommachine? Wellicht was dat één van de redenen waarom alle grondeigenaren binnen de toekomstige Eerste Bedijking weigerden te participeren in deze droogmakerij: omdat men geen enkel vertrouwen had in deze, in hun ogen, helse machine.

Stoommachine

Het totale gebeuren en de uitvoering viel onder de verantwoordelijkheid van de Staten van Utrecht en werd aangestuurd door de heren Rossijn, de Cupere en Smits. In 1790 werd een delegatie afgevaardigd om een demonstratie bij te komen wonen van een stoommachine die met succes de polder van Blijdorp beemaalde. Ondanks het feit dat de ontwikkeling en kennis hiervan nog in een beginfase verkeerden, was men snel overtuigd van de voordelen die dat op konden leveren. Zo was het beoogde werktuig op afroep beschikbaar en werd ter kennisgeving aangenomen dat de capaciteit drie maal groter was dan een watermolen en niet meer afhankelijk was van windkracht. Voortrekkers Steven Hoogdijk, die dit project uit eigen zak had gefinancierd en Jan Daniël Huichelbos van Liender, correspondent en vertegenwoordiger bij Boulton & Watt in Engeland, wilden met deze proef in de polder van Blijdorp aantonen, dat stoomwerktuigen ook bruikbaar waren voor het droogmaken en

bemalen van polders. Deze ervaren waterstaatkundige was decennia lang lid en werd later zelfs Directeur van het Bataafsch Genootschap. Waarmee verklaard is waarom hij na de omwenteling op steun kon blijven rekenen van de representanten van de Revolutie.

Aan mogelijke nadelen of tegenslagen zullen

weinig woorden zijn besteed. Men vertrouwde klaarblijkelijk volledig op hetgeen men die dag aan indrukken had opgedaan. Nadat men advies had ingewonnen werd gekozen voor een lagedruk stoommachine en pomp, met een opvoerhoogte tussen 0,90 en 5,7 meter, totaal begroot op fl. 40.000,-. Inmiddels was men met grote voortvarendheid gestart met de noodzakelijke voorbereidingen, hetgeen valt op te maken uit het notulenboek van de Droogmakerij. Nadat alle betrokken ingelanden geïnformeerd waren over de plannen en overdracht van eigendommen, werd Simon Waltman uit Zegwaard op 6 maart 1790 aangesteld als Dijkbaas. Drie dagen later maakte hij - samen met het Bestuur - zijn inspectieronde langs het toekomstige dijklichaam van de Eerste Bedijking.

Aanmodderen

De aanleg hiervan zou uitgevoerd gaan worden door aannemer Wouter Weijers uit Zegwaard, die als laagste had ingeschreven voor fl. 135.000,-. Het begrip “aanmodderen” zou hem op het lijf geschreven zijn gedurende het hele project. Want met grote regelmaat werd melding gemaakt dat de noodzakelijk grond voor het dijklichaam maar moeizaam beschikbaar kwam, omdat dit vanuit de nog niet geheel verveende tweede en derde Bedijking met de nodige omwegen aangevoerd moest worden. De noodzakelijke controle op de gewenste samenstelling van de aangevoerde specie was echter ver te zoeken. Het was dan ook geen uitzondering dat delen van de dijk eenvoudig werden weggeperst na het aanbrengen van zwaardere grond.

Inmiddels was ook de beoogde locatie voor de machine bekend gemaakt: pal naast het “Het Huys Ter Schelling”. Wat een contrast zal dat geweest zijn, toen duidelijk werd dat de rust op deze statige buitenplaats overstemd zou gaan worden door het lawaai van een stoommachine. De naam van deze buitenplaats zou in verband kunnen worden gebracht met Pieter Reynier van der Schelling, die in 1667 in een protocol door notaris Francois van der Meer werd genoemd. Duidelijk was dat hij daar land in zijn bezit had. Maar in 1707 was het in bezit van Matheus d’Armanson, een professor in de filosofie te Frankfort, die in het bijzijn van notaris N. Vonck een huurcontract liet opmaken t.b.v. Jacob Theunisse Rhee uit Mijdrecht, voor de duur van een jaar. “Omtrent twintig mergen soo hoy als weijlant, gelegen leijt rondom het huys Terschelling onder de geregte van Mijdregt, alrede bij den huurder gebruikt. Nevens een huys en schuer naast het groot-huys met de kelder onder het selve grote huys”. Dat huurder en verhuurder klaarblijkelijk een goede verstandhouding met elkaar hadden, blijkt uit een passage in hetzelfde contract. “uijt consideratie ende uijt medelijden van des huurders onmagt veroirsaeckt door t’affsterven van agt sijner koebeesten” stemde de

professor in met een aanmerkelijk lagere huursom in datzelfde jaar.

Laatste overdracht

De pentekening die Cornelis Pronk in 1733 maakte, toont deze statige buitenplaats met koepel, omgeven door een gestileerd geknipte haag waarachter een fraaie tuin in Engelse stijl schuilging, grenzend aan de Amstel en omgeven door een gracht. In 1751 verbleef het gezin van Pieter van Anderson op het Huis ter Schelling vermoedelijk tot 1773, want toen werd het in Amsterdam geveild. Vier jaar later verkocht een zekere Pierre Geraud het door aan Wilhelm Jacobus Hoff. In het Oudezijds Heeren logement te Amsterdam werd door makelaar J.P. Heimbach op maandag 22 oktober 1781 het huis ter Schelling, dat werd ingezet op fl. 2200,-, opnieuw geveild en kwam in bezit van Jan Lodewijk Victor. De laatste overdracht vond plaats op 12 januari 1791 door de toenmalige eigenaar Michielssen die er voor fl.3500,- afstand van deed. Bij deze transactie werd overeengekomen dat tuinman Dirk Wijnands nog een half jaar zou worden ingehuurd, voor het rooien van de perzikbomen en het verrichten van andere voorkomende hand en spandiensten. Tevens wilde men een deel van de inboedel overnemen. Het werd duidelijk dat het huis niet direct gesloopt zou worden maar nog enige jaren in gebruik zou zijn als vergaderplaats of ander tijdelijk onderkomen.

Bronvermelding:

- “Stoombemaling in Nederland 1770-1870” door K. van der Pols en J.A. Verbruggen.
- “Mijdrecht meer dan veen alleen” door Drs. E.A.G. van den Bent en Drs. C.M.P.F van den Broek.
- “De Ronde Venen ... een omgekeerde wereld” door E.J. Rinsma.
- Rijksarchief Utrecht.
- Archief Groot-Waterschap Ronde Veenen.
- “De correspondentie van J.D. Huichelbos van Liender met James Watt” door dr. J.A. Verbruggen (proefschrift).
- Korte notulen van directeurs der droogmakerij onder Mijdrecht.
- Beknopt overzicht van de vervening en droogmaking onder Mijdrecht.
- Historisch Archief A.G.V. Amsterdam.
- De Proostkoerier no. 4 - 1996 door P.J.J.M. van Wees.

Verder dank aan W. Timmer, M. van Balgooi, F. de Wit en W. Becker.

Agatha de Graaf-Uidam groeide op bij het Fort Uithoorn

De dochter van de fortwachter

Door Piet van Buul

Op de hoek van de Mijdrechtse Zuwe (de provinciale weg N201) en de Ringdijk Tweede Bedijking in Amstelhoek ligt het 'Fort bij Uithoorn'. Het fort is onderdeel van de Stelling van Amsterdam, een 135 kilometer lange verdedigingslinie, die tussen 1880 en 1914 is aangelegd. Het idee achter de Stelling van Amsterdam is een staaltje van Nederlands waterbouwkundig vernuft. In geval van een vijandelijke aanval kon door middel van een ingenieus systeem het land rondom de verdedigingslinie onder water worden gezet. (inundatie). Er zou dan een plas ontstaan die te ondiep was voor boten en te diep voor man en paard. Het verdedigingswerk heeft echter nooit als zodanig dienst gedaan. De Stelling van Amsterdam staat op de Lijst van Werelderfgoed van de Unesco. Agatha de Graaf-Uidam bewaart goede herinneringen aan de periode dat ze als kind opgroeide bij het Fort bij Uithoorn.

De voorgeschiedenis

De eerste keer dat er een verdedigingslinie rond Amsterdam werd opgericht, was tijdens de Nederlandse opstand tegen de Spaanse overheersers (1568-1648). In een poging om prins Frederik Hendrik van het beleg van 's Hertogenbosch af te leiden, trok in 1629 de Spaansgezinde Graaf van den Berg op, richting Holland en Amsterdam. Ook in die tijd werd al gebruik gemaakt van water als verdedigingsmiddel. Het bekendste voorbeeld hiervan is de in 1672 ontstane Hollandse Waterlinie. In dat jaar viel Frankrijk ons land binnen. Door vanaf de Zuiderzee bij Muiden, via de Vecht en langs Woerden, tot voorbij Heusden aan de Maas al het land onder water te laten lopen (inundatie), kon worden voorkomen dat de Franse troepen Holland veroverden.

Verdedigingslinie

Toen een eeuw later - in 1787 - de Pruisen het land binnenvielen, werd het gebied rond Amsterdam opnieuw onder water gezet. Nu lagen de accesposten op drie tot negen kilometer afstand van de stad. Accessen zijn zwakke plekken in de inundaties, zoals wegen, dijken en spoorwegen. Pruisische troepen staken echter met bootjes het Haarlemmermeer over en vielen de accesposten in de rug aan. Holland werd niet lang daarna door de Fransen veroverd en de Franse tijd brak aan en Nederland ging de Bataafse Republiek heten.

Op 27 augustus 1799 landden Engelse en Russische troepen op de kust bij Callantsoog, in een poging de Fransen te verdrijven. Op 31 augustus kreeg ingenieur en fortificatiespecialist Cornelius Krayenhoff opdracht om Amsterdam in staat van verdediging te brengen. De door hem ontworpen linie liep van Monnickendam over Purmerend, Krommeniedijk, Uitgeest en Castricum naar Wijk aan Zee: 'De linie van Beverwijk'. Restanten hiervan zijn daar ook nu nog terug te vinden. Deze linie werd bewaakt door 2000 manschappen, de Frans-Bataafse hoofdmacht van 22.000 man leverde

slag in de duinen bij Castricum, waarna de Engelsen en Russen de aftocht moesten blazen.

Duidelijk werd hierdoor wel dat Amsterdam ook vanuit het noorden en westen aangevallen kon worden. Daarvoor hield men hoofdzakelijk alleen rekening met een aanval over land vanuit het zuiden en oosten.

In 1805 is begonnen met de aanleg van een verdedigingslinie rond Amsterdam, onder leiding van Krayenhoff. Deze linie, ook wel bekend als de 'Posten van Krayenhoff', was in 1810 grotendeels voltooid en het was de voorloper van de latere Stelling van Amsterdam. Door de ontwikkeling van het geschut, dat steeds verder reikte, bleek dat de Posten van Krayenhoff niet langer voldoende waren om de hoofdstad te verdedigen. Daarom werden eerst in 1845 de forten Schiphol, Nieuwe Meer en Liebrug gebouwd.

Het bleek noodzakelijk een verder van de hoofdstad afgelegen nieuwe verdedigingslinie aan te leggen en in de vestingwet van 1876 werd daarom de 'Linie van Amsterdam' opgenomen.

De aanleg van de Stelling

Onder minister van Oorlog A.E. Reuter (1879 tot 1883) werd in de defensiebegroting van 1880 het voorstel opgenomen voor de aanleg van de stelling.

Een jaar later kreeg het de goedkeuring van het parlement. Gekozen werd voor een tracé: Edam - Purmerend - Beverwijk - Spaarndam- Ho-ofddorp - Uithoorn - Abcoude - Weesp.

De functie van de stelling was niet alleen het verdedigen van Amsterdam, maar moest ook dienen als Nationaal Reduit, een laatste toevluchtsoord voor regering en leger, wanneer alle andere linies, waaronder de Hollandse waterlinie, gevallen waren. Het overgebleven veldleger en regering trokken zich dan binnen de stelling terug, en konden zo een beleg doorstaan en werken aan een politieke oplossing of wachten op hulp van bondgenoten.

Het eerste fort voor de eigenlijke stelling lag bij Abcoude en kwam in 1885 gereed. Dit fort bestond uit een gemetselde 'bomvrije' kazerne en open geschutsopstellingen. Omstreeks dezelfde tijd werd de brisantgranaat uitgevonden, die een krachtige explosieve werking had en waartegen deze gebouwen niet bestand bleken. De bouw van de andere forten werd dus stopgezet, niet alleen door de komst van de brisantgranaat, maar ook door de bezuiniging op de defensiebegroting. Stellingcommandant generaal-majoor J.C.C. den Beer Poortugaal trad in 1891 af, omdat hij geen verantwoording wilde nemen voor verdere uitstel van de bouw. Uiteindelijk werd in 1897 - na schietproeven in de duinen bij Schoorl met brisantgranaten en na toestemming van de Tweede Kamer - besloten tot de bouw van nieuwe basismodel forten, aan de westelijke kant van de stelling. Deze forten bestonden uit betonnen, met aarde overdekte kazematten, langwerpige en smal, waardoor de trefkans geringer was. Tussen 1897 en 1906 werden veertien forten van dit ontwerp gebouwd.

Bewapening

De bewapening van de forten werd bepaald door de accessen die zij moesten verdedigen. De meeste forten waren dan ook uitgerust met 6 cm kanonnen in de hefkoepels, voor de verdediging van de

nabij gelegen gebieden aan de frontzijde. Naast de hefkoepel kanonnen bevonden zich in de meeste forten ook kanonnen in de kazematten aan de achter- of keelzijde van het fort, voor het geven van ondersteuningsvuur aan de andere forten en accessen in de omgeving. Ook werden er betonnen mitrailleurpostelingen aangelegd in de frontwal, bestemd voor vier mitrailleurs. Aarden en betonnen nevenbatterijen werden aangelegd tussen de forten, om het door de terugtrekkende veldlegers meegenomen geschut verspreid op te stellen.

Bevoorrading

De stelling was bedoeld om er voor te zorgen dat een miljoen burgers en militairen een beleg van een half jaar zouden kunnen doorstaan. Daarvoor werden binnen de stelling centrale depots aangelegd voor o.a. graan, turf, medicijnen en kleding en in 1916 zelfs een vliegveld: 'Schiphol'. Ook verhuisde de artillerie inrichting van Delft naar Zaandam. En er kwam een kruisfabriek bij Ouderkerk. De benodigde levensmiddelen lagen grotendeels opgeslagen in het Gemeentelijk Handelsentrepot in Amsterdam. Voor drinkwater werden er regenwaterkelders aangelegd onder militaire en rijksgebouwen, o.a. onder het Rijksmuseum en het Paleis van Justitie. Na verschillende proefboringen werd een drinkwaterinrichting aangelegd, nabij fort Nieuwe Meer, om het opgepompte grondwater drinkbaar te maken, met een capaciteit van 15.000 liter per etmaal.

Inundaties

Zoals gezegd, was de stelling een "inundatie" stelling. Het voorterrein van de stelling, bestaande uit polders en laagveengebieden, kon in enkele dagen onder water gezet worden. Daarvoor diende een ingenieus stelsel van dijken, dammen, sluisen en gemalen.

Afhankelijk van de plaatselijke situatie, moest het waterpeil maximaal anderhalve meter en minimaal vijftig centimeter worden, te diep om door te kunnen waden en te ondiep om er met een boot in te kunnen varen. Wegen, sloten en andere obstakels werden zo aan het zicht onttrokken, zodat de vijandelijke troepen zich niet in het gebied konden begeven.

Het grote voordeel van een inundatie linie was dat met relatief weinig manschappen een groot gebied verdedigd kon worden.

Bij strenge vorst zou de inundatie echter al snel haar defensieve waarde grotendeels verliezen. Maar ook dan is een ijsvlakte een glad, vlak en open terrein, waar de aanvaller goed zichtbaar blijft, zo was de gedachte. En de verdedigers hadden de mogelijkheid, om door het beïnvloeden van het waterpeil ook de sterkte van het ijs te beïnvloeden. De vijand en zeker zijn kanonnen zouden al snel door het ijs zakken.

Gebruik

De forten waren in vreedstijd onbezet en bevatten vrijwel geen inventaris. Bedden, banken en tafels werden, om ze tegen vocht te beschermen, in de genieloodsen bij de forten opgeborgen. Naast deze loods stond een stenen fortwachterswoning voor de fortwachter en zijn gezin en vaak ook nog een houten woning voor de magazijnbeheerder.

In tijden van mobilisatie nam de fort commandant het bevel over. Hij voerde dan het beheer over het fort, de militaire gebouwen en de inundatiewerken.

De meeste soldaten die in de forten werden gelegerd waren dienstplichtigen.

Om het fort gevechtsgereed te maken, moest o.a. het schootsveld worden vrijgemaakt. Daartoe was vanaf 1853 de kringenwet van kracht. Deze kringenwet hield in dat er drie kringen waren rond de verdedigingswerken, waarvoor bouwbeperkingen golden.

In de kleinste kring (tot 300 meter) mocht alleen in hout worden gebouwd, in de middelste kring (tot 600 meter) mochten de fundamenten wel van steen zijn, en in de buitenste ring (tot 900 meter) mocht wel gebouwd worden, maar alleen met strenge vergunning.

De kringenwet is tot 1963 van kracht gebleven en heeft ervoor gezorgd dat de omgeving van de forten redelijk onaangetast is gebleven.

Eerste Wereldoorlog 1914-1918

In augustus 1914 brak de eerste wereldoorlog uit. De Nederlandse regering hield vast aan een neutraliteitspolitiek. Het leger werd wel gemobiliseerd en naast de andere linies, werd ook de Stelling van Amsterdam bemand. In de eerste dagen van de mobilisatie waren de militairen druk met het inrichten van de forten en het gedeeltelijk opruimen van bomen, heggen en schuttingen in het voorterrein, die het uitzicht/schootsveld van het fort belemmerden.

Ook werden de onderwater zettingen voorbereid. Pas bij dreiging van een beleg zouden deze ook daadwerkelijk worden uitgevoerd. Op 2 augustus 1914 waren alle troepen gelegerd in de forten en waren de 10.000 soldaten gevechtsklaar. Na enige maanden, toen bleek

dat het met een acute bedreiging van Amsterdam wel meeviel, werd een deel van de lichte wapens, zoals karabijnen en sabels, vanuit de stelling naar andere legeronderdelen overgebracht.

Later volgde ook de zware bewapening, zoals de mitrailleurs (1915) en het kazematgeschut (1916/1917). Wel bleef er een algeheel uitvoerverbod van levensmiddelen, brandstoffen en verplegingsmiddelen van kracht. Deze mochten het gebied van de stelling niet verlaten.

Een verblijf van enkele maanden tot twee jaar in de forten, was geen pretje: wachtlopen, wapenonderhoud, oefeningen en de aanleg van loopgraven, waren de voornaamste bezigheden. Wel ontstonden er hobbyclubs en toneel- en muziekgroepjes. De grootste vijand van het fort was de verveling.

In maart 1916 werd een deel van de oudere lichten voorlopig met verlof gestuurd, en bleven er per fort slechts enkele tientallen soldaten achter voor onderhoud en bewaking. Deze situatie duurde tot het einde van de Eerste Wereldoorlog.

De Duitse spionnen waren niet onder de indruk van de organisatie en gevechtskracht van het Nederlandse leger, maar wel van de stelling met haar mogelijkheden tot inundaties.

De Duitse legerleiding ging er van uit dat het voor de Engelsen wel niet interessant zou zijn, om via Nederland Duitsland binnen te vallen. Men denkt dat zij er mede daarom van af zagen om ons land binnen te vallen.

Tweede wereldoorlog: 1939-1945

Rond 1920 werd de bevelstructuur van de stelling vereenvoudigd en werd ze opgenomen in de zogenaamde 'Vesting Holland'. Dit gebied zou in tijd van oorlog hardnekkig verdedigd moeten worden. Het omvatte in Noord-Holland de lijn Edam - Castricum, Zuid-Holland en de westelijke helft van de provincie Utrecht. Daarmee verviel de functie van de stelling als Nationaal 'Reduit'. De overige forten bleven wel als militaire objecten in gebruik, als onderkomen voor personeel en materiaal.

In de jaren dertig, toen de oorlogsdreiging in Europa toenam, werd de Vesting Holland op verschillende punten versterkt. Ook de inundaties bleven belangrijke elementen in onze verdediging.

In augustus 1939 besloot de regering tot een algemene mobilisatie en werd er aan het Oostfront van de Vesting Holland en de Grebbelinie overgegaan tot het gedeeltelijk onderwater zetten van het voorterrein.

In mei 1940 vielen de Duitse legers ons land binnen. Omdat er dreiging was van Duitse oversteekpogingen over het IJsselmeer naar Noord-Holland, werd het Noordfront in staat van verdediging gebracht. Er werden troepen gelegerd en - voor het eerst in de geschiedenis van de stelling - werden in dit deel de inundaties ook daadwerkelijk uitgevoerd. Maar tegen de Duitse 'Blitzkrieg', met inzet van tanks, vliegtuigen en luchtlandingstroepen, was ons leger met zijn verouderde bewapening niet opgewassen.

Tijdens de bezettingsjaren werden de meeste forten door de Duitsers gebruikt als magazijn of als kazerne. Bij de bezetter bestond weinig belangstelling voor de stelling als verdedigingslinie. Het geschut werd verwijderd en naar Duitsland afgevoerd. Ook de gepantserde geschutskoepels werden verwijderd of opgeblazen. Het opblazen veroorzaakte veel schade aan de forten. Alleen de kustforten werden intact gelaten en gebruikt als eventuele afweer tegen een Engelse landing op de Noordzeekust. Fort Spijkerboor werd gebruikt als gevangenis en fort Pampus als oefendoel voor de Luftwaffe. Het hout van dat fort werd tijdens de hongerwinter door de burgerbevolking uit het fort gesloopt om huizen te verwarmen.

Aan het einde van de oorlog gebruikten de Duitsers de onderwater zettingen als verdediging tegen onze bevrijders. Na de oorlog werden verschillende forten nog gebruikt door de BS, als gevangenis voor NSB-ers en oorlogsmisdadigers.

Naoorlogse periode

Door de inzet van moderne oorlogsmiddelen, zoals de massale inzet van vliegtuigen en eventueel kernwapens, had de vroegere Stelling zijn betekenis als verdedigingswerk definitief verloren. Maar verschil-

lende forten werden nog gebruikt voor opslag van grote hoeveelheden munitie en uitrustingstukken. Ook werden enkele forten gebruikt o.a. door de Bescherming Bevolking (BB), als opslag voor noodvoorraden voedsel en verbandmiddelen (de forten Abcoude en Spijkerboor).

Fort bij Uithoorn

In 1885 is het aardwerk aangelegd en in 1894 in dienst gesteld als verdedigbaar aardwerk.

Hiervoor moest één van de molens van de Mijdrechtse Droogmakerij plaatsmaken. In 1911 zijn de bomvrije gebouwen opgeleverd, gebouwd door aannemer G.J. van Slingerland. Het fort was geschikt om 340 manschappen, 20 onderofficieren en 5 officieren te huisvesten. Tevens werden 75 manschappen in de bergloods ondergebracht, volgens opgave uit 1924.

Er bevonden zich behalve de berg- of genie loods, ook een stenen fortwachters woning en een houten woning voor de magazijnknecht. Deze houten woning is waarschijnlijk in 1936 gesloopt. De fortwachters woning is eind jaren '60 vervangen door de huidige woning. De genieloods is nog aanwezig.

In de Tweede Wereldoorlog is het fort door de Duitse bezetters gebruikt t.b.v. de 'Vordere Wasserstellung' en voor opslag van munitie. Het werd bewaakt door manschappen van Armeense afkomst. Er was hiervoor een tweede toegangsbrug aangelegd en het fort was in camouflage kleuren geverfd, aldus rapporten van verschillende verzetsgroepen.

In 1959 is het fort opgeheven als vestingwerk.

In de jaren '60 en '70 is het fort hoogstwaarschijnlijk gebruikt door een geheime organisatie 'Operaties' of ook bekend als 'Gladio'. Deze organisatie zou, ingeval van een bezetting (door het Oostblok) de sabotage en het verzet moeten organiseren.

In dit fort werden ondermeer wapens, munitie en springstoffen opgeslagen en verpakt, om verspreid in het land in kisten begraven te worden. Dit uiteraard in het diepste geheim.

Voor toezicht, onderhoud en beveiliging was een groep mensen in dienst, die deels op het terrein van het fort woonden en deels in Uithoorn of Amstelhoek. Eén van deze mensen was Cornelis Uidam, die van 1951 tot 1976 werkzaam was op het Fort. Zijn dochter, Agatha de Graaf-Uidam, bewaart nog dierbare herinneringen aan haar jeugd op en rond het Fort bij Uithoorn.

Cornelis (Kees) Uidam

Kees Uidam is op 11 september 1912 geboren in Monnickendam. Hij stamt uit een vissersgeslacht. Zijn vader was visser met een eigen botter, de MO5. Daarmee trok hij de zee op. Zoon Kees ging op 12-jarige leeftijd van school. "Hij kwam 's middags om twaalf uur uit school en zat om één uur al op de

boot van zijn vader”, vertelt dochter Agatha. “Vader was voorbestemd om ook visserman te worden. Hij ging tot 1932 met mijn opa de zee op. In 1932 moest hij in militaire dienst en hij kwam toen bij de Marine in Den Helder terecht. In datzelfde jaar werd het laatste sluitgat van de Afsluitdijk gesloten, waarvan de aanleg in 1927 was gestart. De afsluiting van de toenmalige Zuiderzee luidde een moeilijke tijd in voor de vissers uit Monnickendam en de andere Zuiderzeehavens. Toen mijn vader uit militaire dienst kwam, heeft hij nog een paar jaar met mijn opa gewerkt. In 1939 kwam de mobilisatie en ook mijn vader werd toen opgeroepen. Hij vertrok opnieuw naar Den Helder.”

Bij de Marine

In de jaren die volgden koos Kees Uidam definitief voor de Marine. De visvangst liep terug en zijn vader verkocht in 1943 de botter. Aanvankelijk werkte Kees op een onderzeeër, maar vanwege gezondheidsproblemen werd hij overgeplaatst naar het marineschip de HM Jacob van Heemskerk. Daar heeft hij gedurende de hele oorlog op gezeten. Kees trouwde op 11 januari 1940. Op 17 mei 1940 vertrok hij met de Jacob van Heemskerk naar Schotland en later gingen ze naar de Javazee. Daar kwam hij pas in 1945 van terug. Al die jaren had hij zijn jonge bruid niet meer gezien. Kort na terugkomst in Nederland moest hij opnieuw vertrekken. Hij werd ingedeeld bij een duikploeg van de Marine om bij Bremerhaven mijnen op te duiken. Dat heeft alles bij elkaar ongeveer een half jaar geduurd. “Mijn vader heeft ongetwijfeld zware tijden meegeemaakt tijdens de oorlog”, zegt Agatha. “We weten dat hij door oorlogshandelingen ernstig gewond is geraakt, maar hij sprak daar thuis heel weinig over. Ik ben in 1947 geboren en mijn vader is nog tot 1948 bij de Marine gebleven. In zijn hart is mijn vader altijd een zeeman gebleven. Aanvankelijk was hij van plan om met het gezin naar Australië te verhuizen, waar hij bij de waterpolitie wilde gaan werken. Maar mijn moeder zag dat niet zitten. Ze bleven dus in Nederland en mijn vader werd overgeplaatst naar de Landmacht en werd gelegerd in de Oranje Nassau Kazerne in Amsterdam.

Wij verhuisden toen van Wormer naar Amsterdam.”

Het Fort bij Uithoorn

Nadat Cornelis Uidam bij de landmacht diverse functies had uitgeoefend, werd hij in januari 1951 als munitieoppasser bij Munitiedepot 580 geplaatst. Onder dat munitiedepot vielen onder meer het Fort aan de Drecht en het Fort bij Uithoorn. Naast munitieoppasser werd hij ook ingezet voor verschillende onderhoudswerkzaamheden op en rond de forten. De werkzaamheden werden aangestuurd vanuit de centrale post aan de Van Eeghenstraat in Amsterdam. Agatha: “Als kind herinner ik me van die periode dat vader lange dagen maakte. Hij ging meestal ‘s morgens om kwart voor zes van huis en kwam ‘s avonds om een uur of zeven weer terug in Amsterdam. Hij reisde dagelijks met de tram en met de bus van Maarse & Kroon. Dat duurde tot 1955. Toen zijn we verhuisd naar de Admiraal Van Gentlaan in Uithoorn.”

Fortwachter

De leiding van de werkzaamheden op het fort werd uitgeoefend door de fortwachter. Dat was geen militaire functie. De fortwachter was als burger in dienst van defensie. Agatha: “Ik herinner me uit die tijd dat mijnheer Van der Weert fortwachter was bij het Fort aan de Drecht. Hij werd later opgevolgd door mijnheer Van den Bos. De fortwachter bij het Fort bij Uithoorn was de heer Giphart. Hij woonde met zijn familie in ‘het oude huis’ op het terrein van het fort. Die Giphart was geen makkelijke man. Ik weet nog dat hij voor een paar dagen weg moest en dat mijn vader hem moest vervangen. Daarom moest mijn vader ook dag en nacht op het fort blijven. Maar hij mocht niet in het huis komen. Het was toen hartje winter en al die tijd moest mijn vader doorbrengen in een klein houten schuurtje, zonder verwarming. In 1960 ging Giphart weg en werd mijn vader fortwachter. Wij zijn toen met de familie in het oude huis gaan wonen. Ik vond dat prachtig. Het was een heel mooi monumentaal pand. De twee werkmanswoningen die voorheen op het terrein hadden gestaan, waren toen al gesloopt. Er was nog

wel een loods waar allerlei gereedschap stond opgeslagen. Ook stonden er drie militaire voertuigen. Volgens mij waren dat drietonners. Het werk van de fortwachter bestond uit het beheer van het fort en de opstallen en het houden van toezicht. In het fort lag allerlei munitie opgeslagen. De begroeiing op het terrein werd door mensen van Defensie bijgehouden. Regelmatig kwamen er drietonners en soms ook wel tientonners om munitie te brengen of te halen. Alleen mijn vader mocht in het fort zelf komen. Voor mijn moeder en voor mij en mijn broer Pieter was dat absoluut verboden terrein. Ik bewaar hier nog wel sleutel 13 als herinnering. Dat was de sleutel van lokaal 13, waar buskruit werd bewaard.”

Een leuke kindertijd

Agatha bewaart goede herinneringen aan de tijd dat ze met haar ouders op het terrein bij het fort woonde. Agatha ging op school bij de Thamerkerk, bij meester Keers, ook wel ‘De Keu’ genoemd. Broer Pieter zat op de School met de Bijbel. “Voor een jong meisje was het natuurlijk een bijzondere woonomgeving. Je kon er heerlijk spelen. We speelden veel in de loods en op het land. Op de zolder van de loods had mijn vader een schommel opgehangen en onder de trap had hij een soort van auto gemaakt. Het land was verpacht aan boer Huisman die er koeien en schapen op liet lopen. Verder was er een boomgaard. Onder de fruitbomen speelde ik winkeltje met mijn vriendinnetjes. Voor mijn klasgenootjes was het ook wel bijzonder dat wij op het fort woonden. Mijn schoolvriendinnen kwamen dan ook graag bij ons spelen. Mijn moeder was een vrolijk mens en was ook heel erg gastvrij. Ze had ook altijd wel verse koffie, voor wie er ook maar op bezoek kwam bij vader op het fort of bij ons thuis. Ik heb er

een hele leuke tijd gehad. Maar het verblijf had ook zijn schaduwkanten. Het was in het fort altijd koud en nat en dat was eigenlijk helemaal niet goed voor mijn vader, die steeds meer last kreeg van zijn oorlogsverwondingen. Ik herinner me ook dat het hier en daar op het fort nogal lekte. En kennelijk was er op een sinterklaasavond nogal veel regen gevallen. Er dreigde in ieder geval het gevaar dat munitie nat zou worden, Dus moest dat hals over kop naar droge plekken worden overgebracht en de zaak moest drooggemaakt worden. De sinterklaasavond was wel naar de knoppen. Een andere memorabele gebeurtenis is de diefstal van de bliksemafleiders. Dat was in 1972 of 1973. Mijn vader had rond half elf de laatste ronde gelopen met de hond. Daarna zijn de dieven over het ijs van de bevroren gracht gekomen. Het vreemde was dat de hond helemaal niet aan sloeg. Er zijn nog wel voetsporen gevonden maar van de daders geen enkel spoor.” Het ‘oude huis’ raakte in verval en is in de periode 1963/1964 gesloopt. Daarvoor in de plaats werd er een ‘bungalow’ gebouwd waar de familie Uidam nog tot 1975 heeft gewoond. Vanwege zijn gezondheid kreeg Kees Uidam het advies om de droge grond op te zoeken. Ze zijn toen naar Ermelo verhuisd. Daar woonden indertijd veel ex-militairen en defensiepersoneel, onder meer veel veteranen uit de Korea-oorlog. Uiteindelijk is het fort als vestingwerk opgeheven, omdat er geen oorlogsdreiging meer was. Na het vertrek van Kees Uidam en zijn gezin heeft de marechaussee de zaken overgenomen en er is geen nieuwe fortwachter meer benoemd. Cornelis Uidam overleed op 25 december 1986, zijn vrouw op 28 juni 2000.

Agatha de Graaf-Uidam

Na haar schooltijd is Agatha bij Cindu gaan werken. Daar noemde men haar ‘de dochter van de slotvoogd’. Ze is in 1968 getrouwd. Ze is met haar man, Menno de Graaf naar Ochten in de Betuwe verhuisd, maar dierbare herinneringen aan het tijd in Uithoorn en op het Fort in Amstelhoek worden door haar gekoesterd. Ze blijkt over een ijzeren geheugen te beschikken. Namen en jaartallen rollen er zo uit. Het was een genoegen met haar over het leven op en rond het Fort bij Uithoorn te praten.

Voor de Historische Vereniging en de geschiedschrijving zijn de bijdragen van de mensen die het nog zelf hebben meegemaakt heel waardevol. De Vereniging komt graag met hen in contact.

Bronnen:

- Interview mevrouw Agatha de Graaf - Uidam
- Bijdrage van Hans Baas, bestuurslid Stichting ‘Stelling van Amsterdam’.
- Diverse publicaties ‘Stelling van Amsterdam’
- www.stelling-amsterdam.nl

Gereformeerd of remonstrants?

Door Fons van Wieringen

In 1645 maakt de schout van Waverveen bekend zich af te wenden van de gereformeerde kerk. Deze Anthoni Pietersz van Wieringen sluit zich aan bij de remonstranten. Maar in die tijd kan er voor het hoofd van het dorpsbestuur eigenlijk geen sprake zijn van vrije godsdienstkeuze.

Een overstap naar een andere geloof is geen private zaak voor een schout. In de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden worden bestuurders geacht contra-remonstrants (gereformeerd) te zijn en te blijven. Want dat is de “ware christelijke religie”. De openlijk bekend gemaakte overstap leidt dus tot opschudding. Hierover is in de aprileditie 2010 van “de Proosdijkoerier” geschreven.

Wat te doen?

In de zomer van 1645 meldt Wilhelmus van Wijck - de gereformeerde dominee van Waverveen - aan het Amsterdamse afdelingsbestuur wat er is gebeurd. Het is klip en klaar dat de schout op het rechte pad moet worden gehouden. Predikanten van nabijgelegen plaatsen zullen daarbij behulpzaam zijn. Vier jaar lang - tot aan zijn overlijden in 1649 - worden predikanten van naam naar de Waverveense schout gezonden om hem op andere gedachten te brengen. De classis van Amsterdam belast de dominees Rudolphus Rolandus en Johannes Oucopius met deze delicate zaak. Oudcopius is dan dienaar van het goddelijk woord in Mijdrecht en kan bogen op een reputatie als succesvolle verzoener. Hij staat er om bekend zaken in 't reine te kunnen brengen, zoals dr. J. Haitsma optekent in zijn studie “Hervormd Mijdrecht”.

Het valt beide dominees niet mee: de schout geeft niet thuis als de heren hem willen spreken. Dominee Van Wijck zag geen wending ten goede: eerder ging het van kwaad tot erger.

Nadat een eerste delegatie gebrek aan resultaat heeft gemeld, gaat een zwaardere afvaardiging op pad. Het zijn de predikanten Rudolphus Petri en Timotheus Rolandus.

Maar ook dan ziet de schout geen heil in een gesprek en hij deelt schriftelijk mee dat de classis zich de moeite kan besparen.

Wat te doen?

Opluchting

Het kerkelijke afdelingsbestuur besluit ten derden male tot een gesprek te komen met de schout. Het is de laatste kans die Van Wieringen krijgt. En weer weigert de schout gevolg te geven aan de dwingend gestelde mededeling. Het is dan 1647.

Er zit dan voor de classis niets anders op om toestemming te geven om tegen de schout te kerkelijke procedure te beginnen ten einde hem aan te duiden als een “onboetvaardige”. Een en ander zou er toe moeten leiden dat Van Wieringen te horen krijgt dat hij niet langer het lidmaatschap van de kerk bezit. En daarom zou hij niet kunnen deelnemen aan de bediening van het Avondmaal, dat met Pasen 1648 zal plaatsvinden. Maar tot uitvoering van dit plan komt het niet. Want in de tussentijd is Van Wieringen toch weer verschillende keren in de gereformeerde kerk verschenen: zowel bij kerkdiensten in Waverveen als in Den Haag. De “afsnijding” van de “afvallige” lijkt niet nodig en dat geeft reden tot opluchting. De Waverveense predikant Van Wijck noteert op 31 mei 1648 in het kerkboek dat de zaak van Anthoni Pietersz “hoe langer hoe meer [begint] te komen in een beeteren stand.” Er is dus nog hoop.

Het is echter zeer de vraag of de schout zich vóór zijn overlijden op 30 mei 1649 oprecht heeft verzoend met de gereformeerde kerk. Volgens dr. Arie Bloed, auteur van “Waverveen door de eeuwen heen. Grepen uit de Hervormde geschiedenis” is het ontbrekend van mededelingen daarover zeer veelzeggend.

De formele oproepen aan Anthoni Pietersz om met de kerkelijke functionarissen in gesprek te gaan, zijn immers zonder succes. De daartoe aangewezen predikanten geven in hun schriftelijke bevindingen aan geen zin te hebben om te gaan praten. Ze rechtvaardigen hun besluit met de mededeling dat er bij de schout enige luiden van Nieuwkoop zijn, waaronder een ouderling van de remonstranten. En men is niet gekomen om met “die luiden” een gesprek aan te gaan.

Preekhuis

De Remonstranten kregen het zwaar te verduren in 1619, ook in Nieuwkoop. In 1621 brengen hun collectes slechts ongeveer 80 gulden per jaar op, dat is nog geen kwart van het traktement. Nieuwkoop wordt een tijdlang met Zevenhoven gecombineerd om de kosten te drukken. Niet veel later vormen de remonstranten een omvangrijke geloofsgemeenschap in Nieuwkoop. Naar eigen zeggen zou de predikant daar omstreeks 1630 wel een gehoor van 800 mensen hebben.

Arminius.

En in 1632 spreken gecommiteerden van Nieuwkoop bij de Remonstrantse Broederschap nog van 800 hoorders, die zij gewoonlijk in de kerk hebben. Maar ondanks die omvang is de kerkelijke gemeente niet erg kapitaalkrchtig. Zonder financiële hulp van de broederschap kunnen de Nieuwkoopse remonstranten zich in die tijd geen eigen dominee permitteren. Hoewel de eerste jaren voor de Remonstrantse gemeente daar niet gemakkelijk zijn, wordt het optreden niet verborgen. Er wordt zelfs een tijdelijk preekhuis ingericht in een bijzondere localiteit met stoelen en banken. Dit blijkt uit een geschrift van de kerkenraad van de gereformeerde kerk. Daarin wordt gewezen op het semi-permanente karakter van het remonstrantse preekhuis. Dat doet de liefhebbers van de waarheid zeer verdriet. Wellicht nog erger: de gereformeerde dominee komt - bij het ter kerke gaan - soms de remonstrante predikant tegen. Zo valt in die bron te lezen: "(...) dat oock de Arminianen (remonstranten, jr) alle Sondagen opentlick haere vergaderinge houden in een huys met een predickstoel ende bancken daertoe geprepareert, staende binnen de vierschouwerie nyet wijt (niet ver, jr) van den tempel des Heeren (het gereformeerde kerkgebouw, jr) gaen daerhene met veel honderden tot groote droefheyd der liefhebbers der waerheyd, die daerdoor in haer gemoet stier geturbeert ende ontroert werden (= van binnen heel erg verstoord en geëmotioneerd raakten, jr). Ende dat tot desen tijt haeren predicant binnen de heerlickheyd van Nieucoop gewoont heeft achter bij de kerk in het huys van den ouden secretaris, soodat sijn gewoonlicken ganck naer het dorp moet zijn recht voorbij de deur van den predicant, die hij somtijts, gaende naar het huys des Heeren om sijnen dienst te doen, is tegengecomen".

De remonstrantse gemeente maakte gebruik van tijdelijke huisvesting. Intussen liep de inzameling voor een permanent kerkgebouw.

Liefhebbers

Er is een lijst van contribuanten opgemaakt in 1649. Een jaar later komt het nieuwe kerkgebouw tot stand, dat in 1822 is vervangen door de huidige kerk. Op de lijst uit 1649 worden - over een reeks van jaren - de namen van personen die een geldelijke bijdrage hebben gegeven voor de bouw van een permanent onderkomen. De aanhef van de lijst luidt: "Naemen der liefhebbers die gecontribueert hebben tot de opbouw van 't nieuwe preekhuis der Remonstranten tot Nieuwkoop Anno 1648."

Als eerste staat op de lijst Anthonis Pietersz van Wieringen, schout tot Waverveen. Zijn bijdrage is 300 gulden: een zeer aanzienlijk bedrag in die tijd. De reden waarom de schout in 1645 besluit over te stappen naar de remonstranten in Nieuwkoop, heeft wellicht te maken met de wijze waarop daar invulling is gegeven aan het ambt van predikant. Van 1632 tot aan zijn dood in 1644 predikte daar de bevlogen Wouter Cornelisz van Waerder, die werd opgevolgd door de proponent Pieter de Fijne. Van 1648 tot 1652 werkt de proponent Nikolaus Borremans in Waverveen. Een proponent is een theoloog die op basis van een kerkelijk examen mag preken en beroepen kan worden door een gemeente. Wouter Cornelisz van Warder (ca. 1580-1644) is aanvankelijk een gereformeerd predikant, die de de remonstrantie van 1610 onderschrijft. Op grond van de ingebrachte bezwaren wordt Wouter Cornelisz begin 1619 door de classis Woerden geschorst als predikant en vervolgens in de zomer van dat jaar afgezet als predikant.

IJsvogeltje

Vanaf 1619 zijn er speciale veiligheidsmaatregelen nodig om de remonstrantse predikanten te beschermen. Zo krijgen deze voorgangers steeds voor een korte periode een standplaats toegewezen en worden de predikanten in duo's op pad gestuurd. Er is een reëel gevaar van arrestatie, opsluiting of verbanning. Zo gaat Wouter Cornelisz in 1621 voor drie maanden met zijn collega Passchier de Fijne naar Noordwijk en Warmond. In 1625, na het overlijden van stadhouder prins Maurits, keren de uitgeweken remonstranten geleidelijk terug naar de Republiek. De remonstrantse kerk is dan weliswaar nog officieel verboden, maar wordt in de praktijk gedoogd. Omstreeks het jaar 1632 gaat men over tot vaste aanstellingen. En zo keert Wouter Cornelisz van Waerder terug in Nieuwkoop. Hij maakt mee dat er plannen worden gesmeed en geld wordt ingezameld voor een nieuwe kerk. Hij overlijdt in

1644 en vermaakt in zijn testament 50 gulden aan het bouwfonds voor het nieuwe preekhuis. De bouw is dan nog niet begonnen.

Zijn opvolger wordt Pieter de Fijne, de zoon van de collega, waarmee Van Waerder naar Noordwijk en Warmond is getrokken. Die collega - Passchier de Fijne - is ook bekend als "het ijsvogeltje". Omdat de overheid hem het preken verboden had, trok hij vermomd door het land en preekte op diverse schuilplaatsen. Zo preekte hij ook in de winter op het ijs van de Gouwe bij Gouda. Daarover is de onderstaande bron bewaard gebleven: "Als het daarna zeer sterk had gevoren, deed hij den 19.sten van januarius (1620)] eene preekdicaatsie bij klaren dage, buiten op 't ijs staande met een pijs rok en blauwe neusdoek om den hals op een ijsleede, met een paerd voorzien, en de toehoorders meest op schaatse, op de Gouwe. Na het eindigen der preeke beval hij een psalm te zingen en onder 't zingen reed de sleede met hem voort. Toen volgden hem alle de goedgunstigen op schaatsen tot Waddinxveen toe. D' andere bleven staan en zongen den psalm uit. Wegens dat prediken op 't ijs, noemden hem de Goudsche remonstranten het IJsvogelke, als ze van hem spraken en sijnen naam wilden bedekken."

Verklaring?

Pieter de Fijne is een kleine vijf jaar remonstrants predikant in Nieuwkoop. Hij wordt getypeerd als een zonderling en eigenzinnige man. Pieter de Fijne publiceert in 1644 een boekje met de titel "Onderteekend gevoelen van twee predikanten". De inhoud betreft een korte, klare samenvatting van het remonstrantsche geloof in elf punten, geschreven door zijn vader. Een contra-remonstrantse dominee formuleert daarin ook elf stellingen over geloofszaken. Dit boekje maakt direct grote indruk, vanwege de duidelijke uitleg van de remonstrantse visie. Misschien is de schout van Waverveen één van degenen, die door de deze publicatie wordt vervuld met ontzag. Misschien schieten hem woorden tekort om te vertellen waardoor hij is geraakt. Wellicht ligt daarin een verklaring voor zijn overstap. In 1649 - het jaar waarin de schout overlijdt - is Pieter de Fijne als predikant opgevolgd door Nicolaus Borremans. De weduwe van Anthoni Pietersz van Wieringen hertrouwt later met Anthonis Willems van der Weel uit Aarlanderveen.

De tekst van Fons van Wieringen is bewerkt door Jan Rouwenhorst.

Eén van de doelen van Museum De Ronde Venen is zo veel mogelijk informatie over haar museumobjecten verzamelen en te registreren, opdat deze behouden blijft voor toekomstige generaties. In de collectie van Museum De Ronde Venen zitten echter enkele objecten, waarvan zelfs onze deskundigen niet weten waar het voor werd gebruikt. Wij hopen dat u ons hiermee kunt helpen!

Het onderstaande object is één van de vele objecten uit de collectie van Museum De Ronde Venen. Er is weinig bekend over dit object. Zo weten we niet waar het vandaan komt en hoe het is gebruikt. Wie ons hier meer over kan vertellen, mag dit mailen naar: info@museumderondevenen.nl of bellen met 0297-262223.

De gouden tip verdient een mooi boek uit de museumwinkel!

Het goede antwoord uit de Proosdijkoerier van december was: wagenwip. Met dit object werden wielen van houten wagens vervangen, een soort ouderwetse krik. De gelukkige winnaar is Dhr. A.J. Baars uit Wilnis. Het boek is inmiddels naar hem verzonden.

Wat is dit?

KAPITTEL VAN SINT JAN

Van pausen, keizers, koningen, bisschoppen, proosten en graven.

Door Piet Grundmann

Met ingang van 1 januari 2006 werd de hereniging van de Nederlandse Hervormde Kerk met de Gereformeerde Kerk - na honderd en twintig jaar scheiding en meer dan vijftig jaar praten - een feit. De Protestantse Kerk van Mijdrecht kwam tot stand en het was zaak om ter onderscheiding aan de beide kerkgebouwen een naam te geven. De Gereformeerde Kerk werd "De Rank" genoemd. De Kerkenraad van de Hervormde Kerk greep terug op de historische naam "Janskerk". Voor de herkomst van deze naam moet worden teruggegaan tot in de vroege middeleeuwen.

De kerstening van de gebieden waarin wij thans wonen was grotendeels tot stand gekomen door Angelsaksische en Ierse monniken. De namen van het leidinggevend komen bekend voor n.l. Willibrord (de eerste bisschop van Utrecht), Ludger, Bonifatius e.a. De Friezen, die de gebieden bewoonden ten noorden van de grote rivieren, boden lang verzet. Zij wensten hun vrijheid en onafhankelijkheid niet prijs te geven, hetgeen uiteindelijk resulteerde in de moord op Bonifatius, de apostel der Duitsers en Friezen, bij Dokkum in 754. Overigens was de Utrechtse bisschopszetel in de volgende eeuw niet altijd bezet. Dit kwam onder andere door de veelvuldige invallen van de Vikingen die de stad Utrecht brandschatten en de al gebouwde kerken en kloosters totaal vernielden. De geestelijkheid en ook de burgers vluchtten voor dit geweld. Er ontstond daardoor periodiek een bestuursvacuüm.

Investituurstrijd

Onder Karel I de Grote (768-814) wordt de kerstening voltooid. Paus Leo III (795-816) kroonde Karel in het jaar 800 tot koning over het Heilige Roomse Rijk. Dit had grote gevolgen voor de verhoudingen tussen de paus (de kerk) en de koning (de staat). De koning had het recht naar zich toegetrokken om bisschoppen en prelaten te benoemen, het recht van investituur genaamd. Aanvankelijk was dit ook voor de kerk een aantrekkelijke situatie omdat hierdoor tevens de eenheid van de westelijke kerk werd bevorderd. Maar opeenvolgende zwakke pausen waren niet in staat om voldoende tegenweer te geven. Dit laatste leidde bijna drie eeuwen later tussen 1073 en 1122 tot de zogenaamde Investituurstrijd (om het recht tot het aanstellen van bisschoppen). Paus Gregorius VII de Heilige (1073-1085) kwam in actie en betwistte het recht tegenover keizer Hendrik IV (1056-1106). Gregorius deed Hendrik, die weigerachtig bleef, in de ban en deze laatste moest vergiffenis vragen om van de banvloek verlost te worden (de tocht naar Canossa) in 1077. Uiteindelijk werd de strijd in 1122 beslist in het voordeel van de paus. Bij het concordaat van Worms

werd de Investituurstrijd beëindigd.

Verdeling van het rijk

Na de dood van Karel de Grote viel het rijk uiteen in drie verschillende delen. Bij het verdelingsverdrag van Verdun in 843 wordt het middendeel, waartoe onze gebieden ook behoorden, toegewezen aan Karels zoon Lodewijk de Duitser en er volgde een verdere versnippering van het rijk. In feite ontstaat in deze tijd de splitsing tussen Frankrijk en Duitsland en de grens tussen beide gebieden, tussen west en midden Europa, werd sindsdien regelmatig betwist.

De krachtige Ottoonse keizer van het Heilige Roomse Rijk Otto I de Grote (936-983) weet de rijkseenheid weer tijdelijk te herstellen. De keizer geeft grote gebieden in leen uit aan bisschoppen en adellijke leenmannen. De kerkelijke leenheren worden in feite keizerlijke ambtenaren. De keizer heeft een voorkeur voor bisschoppen als leenheren. Hij kan steeds zijn politieke en dynastieke voornemens verwezenlijken door zijn eigen mensen op de bisschopszetels te plaatsen. Dit in tegenstelling tot de adellijke personen die al snel de macht in erfopvolging wensten voort te zetten en daarmee de macht van de keizer te ondermijnen. Zo liggen bij voorbeeld de graven van Holland en de hertogen van Gelre steeds in conflict met de keizer en zijn opvolgers en trachtten die uit te spelen tegenover de paus en omgekeerd.

In 953 schenkt keizer Otto het thans Nederlandse gebied grotendeels aan de bisschop van Utrecht waardoor het bestuur rechtstreeks in handen komt van de kerk maar wel onder oppertoezicht van de keizer. Utrecht wordt bisschopsstad en men gaat over tot de bouw van kerken en kloosters, eerst van hout maar later ook van steen. Zo werd er, waarschijnlijk op het hoogste punt van de stad, het huidige domein, al een stenen kapel gebouwd die mogelijk door de binnenvallende Vikingen werd verwoest. Omstreeks 750 werden de Sint Salvatorkerk, ook Oudmunsterkerk genoemd, en de Sint Maartenskerk, de voorloper van de latere

Domkerk, gebouwd. Utrecht werd het bestuurscentrum van de noordelijke Nederlanden en de kerk een rijkkerk gedomineerd door de keizer.

Kapittels

Bij het begin van de elfde eeuw was het bestuur weer vast in handen van de bisschop van Utrecht en dat heeft zijn invloed gehad op de stad. Bisschop Bernulph (1027 - 1054), een vertrouweling van de keizer, ontloopt zich als een ware kerkenbouwer en sticht het zogenaamde Utrechtse kerkenkruis. Er waren reeds twee bestaande kapittelkerken, de Sint Salvatorkerk en de Sint Maartenskerk in het midden van het kruis. Deze kerken stonden dicht bij elkaar op het huidige Domplein. Een Munsterkerk is de kerk van de bisschopszetel zodat moet worden aangenomen dat de Sint Salvatorkerk later door de Sint Maartenskerk als Munsterkerk is opgevolgd vandaar de naam "Oudmunsterkerk". Bernulph laat voorts drie kerken bouwen: in het oosten de Sint Pieter, in het westen de Sint Marie en in het noorden de Sint Jan, gewijd aan Johannes de Doper. De Pieterskerk en de Janskerk kwamen in 1050 gereed. De kerk van Sint Marie is tijdens het leven van Bernulph niet klaar gekomen, doch eerst omstreeks het jaar 1100 in gebruik genomen.

Om het kruis aan de zuidzijde vol te maken liet Bernulph de omstreeks het jaar 1000 gestichte Benedictijner Abdij, de Hohorst genaamd, in 1054 van de Heiligenberg in Amersfoort overbrengen naar de stad Utrecht. De abdijkerk werd gewijd aan Sint Paulus. Hiermede worden alle personen uit de vroegste kerkgeschiedenis vernoemd, n.l. Salvator, de verlosser Jezus Christus, Maria de moeder Gods, Johannes de Doper de roepende in de woestijn, Petrus de rots waarop de Kerk is gebouwd en Paulus de apostel der heidenen. Met uitzondering van de Paulus abdij waren al deze kerken kapittelkerken. Deze kerken waren alleen toegankelijk voor de geestelijkheid en niet voor de bevolking van Utrecht. Zij waren aangewezen op het gebruik van de parochiekerken, zoals de Jacobikerk, de Buurkerk, de Geertekerkerk en de Nicolaaskerk (Klaaskerk).

Kanunniken

De kapittelkerken vormden een gemeenschap op zichzelf van monniken die wel de gelofte van kuisheid en van trouw aan de bisschop hadden afgelegd maar niet de gelofte van armoede. Zij werden kanunniken genoemd. Hierdoor werd het mogelijk dat de afzonderlijke kapittelkerken eigendommen konden verkrijgen om zo in hun eigen onderhoud te voorzien. De kapittels werden bestuurd door een - later door de paus benoemde - Proost.

De bisschoppelijke gebieden waren voor het jaar 1000

wel uitgestrekt maar zeer dun bevolkt. De directe omgeving van de rivieren en de hogere gronden waren bewoond. Verder bestonden de bisschoppelijke gebieden voornamelijk uit ontoegankelijke veenwildernissen, zowel op de hogere gronden in Drenthe en Overijssel als op de lagere gronden in Groningen, Friesland, de Gelderse Vallei en west Nederland. Door een vrij snelle klimaatsverandering werd het na 950 droger en werden er aanmerkelijk hogere temperaturen gemeten. Door de gunstiger weersomstandigheden vond er een relatief grote toename van de bevolking plaats en voor hen was ruimte en voedsel nodig.

Ontginning in de gebieden

Aan de kapittels werden door de bisschop grote gebieden in eigendom gegeven. Uit de oorkonde van 1085 blijkt dat bisschop Koenraad aan proost Anselmus en de overige broeders van de kerk van de heilige Johannes de Doper schenkt een "terram palustrem in Midreth", een veenland in Midreth, dat reikte van Wilnis in het oosten tot aan het huidige Kudelstaart in het westen, inclusief Mijdrecht, Thamen (Uithoorn) en Zevenhoven. Tevens kreeg het kapittel alle kerkelijke en wereldlijke rechten. Geheel onbewoond was het gebied echter niet want van Wilnis werd opgetekend dat het, "quam vulgari nomine vocant Quadraginta Houvas", in de volksmond Veertig Hoeven werd genoemd.

Overigens kreeg niet alleen het kapittel van Sint Jan gebieden toegewezen in het gebied dat later De Ronde Venen werd genoemd. Ook de andere Utrechtse kapittels werden met grondgebied bedield. Om niet alle macht bij één kapittel te leggen, paste deze bisschop - in navolging van de keizer - het verdeel en heers principe toe. Zo kreeg Sint Marie Waveren, Botshol en Ruige Wilnis toegewezen, Sint Pieter werd belast met Proosdij Aesdom (Achterbos) en Vinkeveen. Demmerik en Oudhuizen behoorden onder Oud Munster (Sint Salvator).

De Janskerk in Mijdrecht, gezien vanaf de watertoren aan de Industriebeweg.

In deze gebieden startten de kanunniken omstreeks 1100 met de ontginning van de veenmoerassen. De kanunniken hebben deze langdurige en omvangrijke werken niet zelf uitgevoerd. Arbeiders uit andere streken, wellicht lijfeigenen, hebben deze werkzaamheden verricht. Deze mensen gingen ook in de ontgonnen gebieden wonen en konden daar eigendommen verkrijgen, onder voorwaarde van betaling van belastingen aan het kapittel. Gelijktijdig werden voor de spaarzame bewoners en zeker voor de vele veenwerkers kerkelijke parochies gesticht en houten kerkjes gebouwd. Uit één bron kan worden opgemaakt dat al omstreeks 1150 in Mijdrecht een stenen kerk werd gebouwd. Alle parochiekerken in het gebied dat aan het kapittel van Sint Jan in eigendom was toegewezen, kregen de naam van Johannes de Doper. Zo ook de parochies van Mijdrecht, Thamen, Kudelstaart, Zevenhoven en Wilnis.

Proostenhuis

Uit het voorgaande blijkt dus duidelijk dat er geen scheiding was tussen kerk en staat. De kerk en de staat waren één en degene die het ter plaatse in alles voor het zeggen had was de Proost. Hij was hoofd van de kerk, stelde de pastoor (herder) aan, bestuurde de dorpen, sprak recht zowel in kerkelijke als in wereldlijke zaken en, heel belangrijk, hij inde belastingen voor het kapittel.

Door de steeds verder vorderende ontginningen kregen de kanunniken grote inkomsten zodat zij er in Utrecht rijk van konden leven. De Janskerk was bij haar stichting wellicht de kleinste van alle kapittelkerken, maar bezat een uitgestrekt terrein in het noorden van de stad. Omdat zij geen belofte van armoede hadden afgelegd, bouwden zij geen klooster. Om de kerk heen werden woningen gebouwd die door één of meer kanunniken werden bewoond. Op deze wijze is het ruime Janskerkhof in Utrecht in de middeleeuwen

Keizer Otto I schonk het grootste deel van Nederland aan de bisschop van Utrecht.

ontstaan met daaromheen de ruime en rijke bebouwing. Ook buiten het Utrechtse gebied werden naast kerken nevenvestigingen gebouwd. Zo verrees in Mijdrecht in de middeleeuwen een versterkte woning, het zogenaamde Proostenhuis. Dit gebouw heeft gestaan ten oosten van de Janskerk. Er zijn een tweetal afbeeldingen van dit gebouw bekend maar of ze de werkelijkheid weergeven is te betwijfelen. Het proostenhuis is een aantal keren verwoest o.a. in 1572 door de Geuzen en gedeeltelijk weer opgebouwd of gerepareerd. De fundamenten liggen onder de Rondweg en de voormalige spoorbaan en zijn beschermd archeologisch erfgoed.

Het einde van de kapittels

De rijkdom van de kerken en ook van de kapittels was een doorn in het oog van de armoede lijdende bevolking. Zij hadden geen toegang tot de rijke kapittelkerken en dat zette kwaad bloed. De economie stagneerde, de prijzen stegen en er was grote voedselschaarste. De landheer, Koning Filips II van Spanje, beschouwde de Nederlanden, die met o.a. de steden Antwerpen, Gent, Brugge en Brussel en het opkomende Amsterdam zeer welvend waren, als een wingewest van de Spaanse kroon. Spanje verkeerde, door de vele oorlogen die werden gevoerd, constant in een situatie van bankroet. Er werden steeds hogere belastingen geheven en de bevolking was hiervan de dupe. Bovendien werd ter bestrijding van het protestantisme door Filips de inquisitie ingevoerd, wat door de adelstand onder leiding van de Prins van Oranje en de graven van Egmond, Hoorne en Brederode niet werd aanvaard. In het smeekschrift der edelen werd de koning verzocht van de invoering af te zien. Tevergeefs! Naast de onvrede met de kerk waren dit mede oorzaken van de Beeldenstorm in 1566. De troebelen rond de reformatie hebben veel schade aangericht aan de middeleeuwse kerken en hun interieur.

Gedurende de eerste jaren van de tachtigjarige oorlog bleven de stad en de Staten van Utrecht nog lang trouw aan de landheer. Dat was de Spaanse Koning, de Habsburger Filips II. Maar onder andere door de banvloek over Willem van Oranje werd de Spaanse koning in 1581 afgezworen en werd de reformatische Gereformeerde Kerk als enig ware kerk bestempeld. Andere Christelijke godsdiensten werden verboden, zoals de Rooms-Katholieken, de Lutheranen, de Remonstranten, de Doopsgezinde Broederschap (ook wel Mennonieten of Wederdopers genoemd) en de Joodse religie mocht niet meer worden uitgeoefend, maar werden oogluikend gedoogd). De kerken werden toegewezen aan de

Gereformeerden, de monniken en kanunniken werden verdreven of protestant, de kloosters kregen een andere bestemming of werden afgebroken en het bisdom werd opgeheven. De zestiende en zeventiende eeuwse protestanten ontdeden de kerken nogmaals van alles wat betrekking had of kon hebben op de katholieke erediensten.

De Proosdijen bleven bestaan

De proosdijen werden echter niet opgeheven, mede uit een oogpunt van de financiën. Zij brachten veel geld in het laadje. De macht kwam geheel in handen van de Staten van Utrecht en de proosten werden door de Staten aangesteld. De dorpen kregen een burgerlijk bestuur, bestaande uit een schout en schepenen, maar wel onder nauw toezicht van de Proost. De Staten en de proosten trachtten bij de benoeming van predikanten van de Gereformeerde kerk een vinger in de pap te houden wat een enkele maal ook gelukte.

Een scheiding van kerk en staat heeft de reformatie in Nederland ook niet opgeleverd. De almacht van de Gereformeerde kerk heeft geduurd tot de Franse revolutie. Pas in 1798 - bij het ontstaan van de Bataafse Republiek - kwam er een volledige scheiding van kerk en staat tot stand. De kerken werden onteigend en staatsbezit. Dit werd enige jaren later echter weer teruggedraaid maar de kerktorens bleven uit strategische overwegingen overheidsbezit. Tot op de dag van vandaag is de toren van de Mijdrechtse Janskerk eigendom van de burgerlijke gemeente. Het bestaan van de proosdijen werd beëindigd bij de stichting van het Koninkrijk Holland in 1806.

Tenslotte

Bovenstaand artikel is in verkorte vorm weergegeven in het boekje "Johannes de Doper", Wegwijzer en Naamgever, dat ds. Harry Tacken in 2008 heeft uitgegeven ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Janskerk in Mijdrecht, het oudste kerkgebouw in De Ronde Venen. Naast de historie van het kapittel geeft het boekje de invloed weer die de hoofdpersoon heeft gehad: niet alleen in religieuze zin maar ook op het terrein van de schilderkunst, de literatuur en de muziek. Maar ook in bronnen uit een eerdere tijd komt Johannes voor.

Gezocht: vrijwillige bezorger voor omgeving De Hoef!

Neem voor meer informatie op met Marjon van Vliet-Verlaan, Telefoon: 0297 - 264 095
E-mail: administratie@proosdijlanden.nl

De joodse geschiedschrijver Flavius Josephus (ca 37 - 100 na Chr.) verhaalt over deze invloedrijke figuur uit het begin van onze jaartelling. Het boekje is nog steeds te koop bij boekhandel "Mondria" in Mijdrecht.

Geraadpleegde literatuur:

- Drs. A. Bloed "Waverveen door de eeuwen heen, grepen uit de Hervormde geschiedenis, 1987".
- Drs. A. Bloed, dr. L.R. Mur, H.W. van Soest "Van Wildernis tot Ronde Venen, grepen uit de geschiedenis van Wilnis, 1984".
- J. Buisman "Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, deel, I, 1995".
- Dr. Frits Doeleman "De heerschappij van de Proost van Sint Jan in de Middeleeuwen, dissertatie, 1982".
- Dr. J. Haitsma "Hervormd Mijdrecht in de loop van vier eeuwen van 1568 - 1973, 1982".
- Dr. H. van der Linden "De Cope, bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands - Utrechtse laagvlakte, dissertatie, 1956".
- Rijksmuseum het Catharijneconvent Utrecht
- "Utrecht en zijn middeleeuwse kerken, 1981".
- Ds. H.J.J.M. Tacken Johannes de Doper, "Wegwijzer en Naamgever, Mijdrecht 2008".
- Drs. P.J.J.M. van Wees, drs. L.G.J. Rouwenhorst "Twee parochies verenigd in Driehuis, 2000"
- F.J. de Wit: Diverse artikelen in "De Proostkoerier" c.q. "De Proosdijkoerier".

Kent u ze nog?

Op woensdag 3 en donderdag 4 september 1913 vierde Mijdrecht 100 jaar onafhankelijkheid. De muziekverenigingen 'Zang en Vriend-schap' en VIOS zongen en speelden 'Vaderland-sche liederen'. Kent u de teksten nog?

Wien Neêrlandsch bloed door d'adren vloeit,
Wien 't hart klopt fier en vrij,
Wie voor zijn volk van liefde gloeit
Verheff' den zang als wij.
Hij roem' met allen, welgezind,
Den onverbreekbren band,
Die Neêrland en Oranje bindt,
Vorstin en Vaderland.

Bescherm, o God, bewaak den grond,
Waarop onze adem gaat
De plek, waar onze wieg op stond,
Wellicht ons sterfuur slaat.
Wij smeeken van Uw Vaderhand,
Met innig vromen zin
Behoud voor 't lieve Vaderland,
Voor land en Koningin.

Op zoek naar het verleden

Door Fred de Wit

De Proosdijkoerier, het kwartaalblad van onze historische vereniging kan zich verheugen op een grote lezerskring. Op het einde van het afgelopen jaar mochten wij ons duizendste lid inschrijven en we weten ook dat ons blad niet alleen door de leden, maar ook door vele anderen gelezen wordt.

Op de plank?

Enkele weken nadat een nieuwe editie van ons blad is verschenen, komen de schrijvers met de redactie bij elkaar om de reacties over de inhoud te bespreken en dan geven de schrijvers al aan wat ze in het nieuwe nummer willen publiceren. Dat valt niet altijd mee. Vaak liggen er wel enige artikelen “op de plank” die in het laatste nummer niet geplaatst konden worden. Het is de bedoeling om er naar te streven dat alle dorpen en kernen van de gemeente De Ronde Venen van vóór 2011 evenredig aan bod komen. Dus niet alleen artikelen over het verleden van Mijdrecht publiceren, maar ook verhalen over Vinkeveen, Wilnis, Waverveen en De Hoef.

Verbanden leggen

Tegenwoordig is er voor de onderzoekers veel op internet te vinden en hoeven we niet meer voor alles naar de archieven te gaan. Veel over ons gebied is in boeken te vinden, maar het is niet de bedoeling dat maar wordt overgeschreven wat in die boeken staat. Veel leuker is het om mensen te ondervragen over hun verleden, bijvoorbeeld over wat zij in de oorlog hebben meegemaakt. Of om te vernemen dat ze vroeger praktisch nooit bij de kruidenier in de winkel kwamen, omdat de kruidenier bij hen thuis kwam om te komen”horen”. Een paar uur later werd al het bestelde dan op de transportfiets afgeleverd. Het verdiepen in de vroegere levensomstandigheden van de mensen levert heel leuke verhalen op. In de archieven worden door de schrijvers soms gegevens naar boven gehaald waarvan niemand ooit de behoefte heeft gehad om daarover iets te publiceren. Eén van de schrijvers van het boek over Vinkeveen en Waverveen

dat waarschijnlijk eind van dit jaar door onze vereniging wordt uitgegeven, vroeg mij onlangs mee te gaan naar het historisch archief van Waternet. De archivaris die ons ontving, verbaasde zich erover dat zo weinig onderzoekers dit archief bezoeken terwijl daar zo veel over ons gebied is te vinden. Regelmatig worden de archieven in Breukelen en in Utrecht door de schrijvers van ons blad bezocht. Zij komen daar al jaren en door die vele bezoeken en het onderzoek ter plekke zijn zij in staat om verbanden te leggen tussen bepaalde gebeurtenissen. Dat is overigens niet altijd eenvoudig of voor de hand liggend. Constateert de onderzoeker bijvoorbeeld dat in een bepaald jaar veel mensen geldelijke steun vragen bij de kerkgenootschappen. Je vraagt je dan af waarom dat gebeurde en dan kom je er achter dat het allemaal boeren waren, die vanwege de veepest hun hele veestapel hadden moeten ruimen. Zij hadden geen inkomsten meer. Maar om tot deze conclusie te komen, heb je daar wel weer enig onderzoek moeten doen.

Een ontdekking die weinig opleverde

Onlangs ontdekte ik in het Utrechts archief op het toegangsnummer van het Kapittel van Sint Jan nummer 222 en het invoernummer 1060 een dun boekje van zes pagina's. Op de buitenzijde stond in grote letters gedrukt: “SOMMIEREN STAAT van de PROOSDYE St. Jans tot UTRECHT. Dit boekje was in 1708 Gedrukt by Jacobus van Paddenburg, Ordinaris Druckerder Ed: Mog: Heeren Staten's Lands van Utrecht, 1708. Gelukkig is dit boekje gedrukt en dat valt de bestudering mee, want bij een geschreven tekst is het nog veel moeilijker te lezen.

In 1706 betaalde Cornelis Beerninck voor de Proosdij van Sint Jan een flink bedrag aan de Staten van Utrecht. Dit bedrag wilde hij natuurlijk terugverdienen en in dat boekje van 1708 stonden nauwkeurig de inkomsten genoteerd, die hij mocht innen van de Proosdij en de bedragen die hij aan het kapittel moest afdragen. Zo staat er onder andere in dat de molenaars van een zaag- of korenmolen voor het recht van de wind jaarlijks een bedrag van 8 gulden moesten betalen. De wind was namelijk van de proost en daar kan je zo maar als molenaar geen gebruik van maken zonder hiervoor te betalen. Zelfs de eigenaar van een afgebroken molen moest nog 3 of 4 gulden betalen. In het boekje staat nog veel meer, maar omdat allemaal te kunnen begrijpen

De Molens tot Mydrecht, Thamen, Cudel-
hoert &c. geven jaarlycx ontrent

Memorie.

Nota: Dan dit sijn Zaag en Koorn-molens, waar
van eenen Molen jaarlycx voor't recht vande Wind
geeft acht gulden, om dat voor een afgebroockene
moet betalen.

Leuige jaarlycx 4. gulden en andere 3. gulden.

30 - 0 - 0

ontbreekt mij de kennis omdat je hiervoor inzicht moet hebben in de toenmalige verhoudingen tussen het kapittel van Sint Jan en de Staten van Utrecht. Ik hoop echter nog eens iemand te ontmoeten die hier meer van weet, want ik zou zo graag willen weten wat deze proosten totaal aan de Proosdij verdiend hebben. Dat de proosdij Beerninck geen windeieren heeft gelegd is wel duidelijk. Want na zijn overlijden betaalt zijn opvolger Anthonie Pieter van Dishoek voor de Proosdij maar liefst 125.000 gulden aan de Staten van Utrecht. Met het benoemen van functies, banen en belastingen kon hij dit bedrag terugverdienen. Die functionarissen inden dan belastingen van de burgers.

Brieven aan de gouverneur

Wanneer je regelmatig een archief bezoekt, ontmoet je ook andere onderzoekers en kom je van elkaar te weten waarmee men bezig is. Onlangs kreeg ik een email met de opmerking of dit iets voor mij is. Op zich zelf is dit geen bijzonder bericht, maar geeft het wel een inzicht in de correspondentie die Commissaris van de Koning op 28 mei 1850 ontving van de burgemeester van Vinkeveen en Waverveen.

De burgemeester schreef:

"Ik vinde mij verplicht U bij deze kennis te geven als dat op gisterenavond tusschen acht en half negen bij gelegenheid van onweder of zogenaamde donderbui uit het zuidwesten te Waverveen een Hoos met bulderende wind, koers nemende en juist trok op de Gereformeerde kerk welke het lood van de nok van de kerk heeft afgeligt een boven of dakraam heeft uitgeworpen en een aantal dakpannen afgooijde en eenige glazen heeft verbrijzeld. Welke dakpannen met zooveel kracht zijn gevlogen door een bovenglas venster van het schoolhuis dat niet allen de glazen maar de glasroede uit wierden geworpen en de stukken pannen door de gang van het schot van het woonvertrek van den schoolmeester niet alleen deukte maar zelfe deed barsten of scheuren en andere woningen en daken in die richting vernielde. Bij mijzelve de spits met windwijzer en eenige steenen van de schoorsteen geworpen en eenige

boomen aan den weg staande en omver en doormidden gebroken. Alwat in dien streek stond heeft daardoor geleden In Vinkeveen heeft men daarvan geen letsel gehad"

Op 10 juni 1850 vragen de kerkvoogden aan de Commissaris van de Koning om in aanmerking te komen voor een vergoeding van de schade die aan het kerkgebouw is aangericht. De schade bedraagt 80 gulden.

Bij het lezen van de brief van de burgemeester komt de vraag naar boven wat voor opleiding deze burgemeester heeft gehad. Ook de Commissaris van de Koning zal zich dit waarschijnlijk hebben afgevraagd. Vandaar dat Vinkeveen enige jaren later een baron en twee jonkheren als burgemeester heeft gehad. Niet dat je dan verzekerd kan zijn van een beter beleid, maar de Commissarissen waren in die tijd eveneens van adel en hadden in deze wereld hun relaties. Zij konden dus goed op de hoogte zijn over de opleiding en capaciteiten van de kandidaat-burgemeester. (1)

Moord op zijn echtgenote

Een andere soort bron die interessante gegevens kan opleveren betreffen de historische kranten. Eenvoudig op de computer Google aanklikken en dan historische kranten. Je vindt dan bijv. kranten uit de tijd dat Napoleon het hier voor het zeggen had en dat het nieuws zowel in het Frans als in het Nederlands nieuws moest verschijnen. Eveneens komt men in historische kranten veel advertenties tegen waarin koopjes worden aangeboden, waarbij wij nu onze vingers zullen aflikken. Wat denkt u van een fiets bij Galerie Moderne in Utrecht en Amsterdam voor de prijs van f. 19,50? Maar in het Rotterdams Nieuwsblad van 4 maart 1911 kwam ik een kort bericht tegen, dat we nu niet zo makkelijk in een krant zullen aantreffen. De landbouwer G. van Velsen te Waverveen werd door de Utrechtse rechtbank veroordeeld tot een gevangenisstraf van acht jaar wegens een poging tot moord op zijn echtgenote. Hij had namelijk met een tweeloopsgeweer een schot op haar gelost waardoor zij niet levensgevaarlijk

in de arm werd gewond. De oorzaak van het incident: hij was “verstoord” op zijn vrouw daar zij niet dat fortuin bij het huwelijk had medegebracht waarop hij had gerekend. Of zijn vrouw hem in de gevangenis regelmatig heeft opgezocht, valt te betwijfelen.

Een protest van ambtenaren

Wanneer je een archief bezoekt, doe je dat met een bepaald doel. Maar het komt voor dat je bij de historische zoektocht stuit op heel andere informatie, dan waarvoor je kwam. Dan is het moeilijk om de verleiding te weerstaan: het noteren van de onverwachte gegevens ligt dan voor de hand. Zo was ik op zoek naar het onderwijs in Waverveen maar vond ik een verzoek dat eigenlijk ook in 2011 geschreven zou kunnen zijn. Immers tegenwoordig worden aan de gemeenten ook steeds meer maatregelen overgedragen die eerder door het rijk of de provincie werden gedaan. Het betreft in dit geval een brief, d.d. januari 1894, aan de Heren Hoofden van de Departementen van Algemeen bestuur, de Leden van de Raad van State, Commissarissen der Koningin, Leden van de Staten Generaal en de Leden van de gedeputeerde Staten. De inhoud van de brief is als volgt.

“Als gevolg van de ons daartoe verstrekte opdracht hebben wij de eer U hierbij ter kennisneming toe te zenden een afdruk van een aan H.M. de Koningin-weduwe Regentes van het Koninkrijk gericht adres, waarbij wordt verzocht dat in het aan de wetgevende macht toegezegd ontwerp van wet tot herziening der Gemeentewet, bepalingen worden opgenomen die tot verbetering der positie van de Gemeente-secretaris zullen leiden. Wij verzoeken U zeer beleefd daaraan Uwen door ons hooggewaardeerde steun te willen verlenen”.

Hierna volgden een groot aantal namen van secretarissen van gemeenten, waaronder jhr. F.R.J.B. Van Grotenhuis van Onstein, die behalve burgemeester eveneens gemeentesecretaris van Vinkeveen en Waverveen was, L. H. van der Meulen van Mijdrecht en J. Lakeman van Wilnis.

De gemeentesecretarissen schrijven dat zij hebben vernomen dat een wijziging van de gemeentewet zal worden ingediend. Zij klagen in deze brief over de steeds groter wordende wanverhouding tussen de diensten die van hen gevorderd worden, met de daaraan verbonden (grote) verantwoordelijkheid voor het ambt van secretaris van de gemeente zoals dat in de gemeentewet is omschreven en de (lage) bezoldiging. In de loop van de jaren kwamen hierover steeds luider wordende klachten. Want - in tegenstelling tot andere ambtenaren, zoals onderwijzers - zijn er nimmer stappen gedaan, om hen bij de oude dag - noch aan hun weduwen en wezen door of vanwege het Rijk - een pensioen te verzekeren. Zij vragen daarom

Dat hun een jaarwedde wordt toegekend die evenredig aan hun werkzaamheden, verantwoordelijkheid en hun maatschappelijke positie. Ook vragen ze om een pensioen voor hun weduwen en wezen. En verder willen ze dat aan de gemeentesecretarissen geen ontslag uit hun ambt - anders dan op eigen verzoek en voor zover zij niet tevens het ambt van burgemeesters bekleeden - kan worden verleend dan met goedkeuring van hoger gezag.

Het aantal inwoners van de gemeenten in De Ronde Venen bedroeg op 1 januari 1893:

Vinkeveen 3868; Mijdrecht 3774 en Wilnis 2192.

Wanneer aan dit verzoek van de gemeentesecretarissen is voldaan, moet nog onderzocht worden. Uit dit verzoek uit 1894 kunnen we opmaken dat er toen geen vrouwelijke secretarissen waren. De emancipatie van de vrouw was nog niet zo ver gevorderd. Anders had er wel gestaan dat er ook voor de weduwnaar van een vrouwelijke gemeentesecretaris een pensioen zou moeten komen.

Het verleden

Met het zoeken naar het verleden hebben we ook te maken met het heden en worden we ook geconfronteerd met de toekomst. Toen ik ruim 40 jaar geleden bezig was met het zoeken naar mijn voorouders, waren er maar weinigen die hiermee bezig waren. In het archief kon ik gewoon het boek opvragen waarin mijn voorouders in 1629 hun handtekening hadden gezet voor hun kerkelijk huwelijk. Het deed mij wel wat dat ik als nakomeling ditzelfde boek in handen had, als zij op hun huwelijksdag. Tegenwoordig is dat alleen in een archief op microfiches te zien of op internet. In de Koninklijke Bibliotheek waren toen de originele kranten beschikbaar waarvan je stuk voor stuk de bladzijden moest omslaan om wat te vinden. Tegenwoordig staan die kranten op film. Testamenten zijn vaak thuis via de computer in te zien maar dan moet je er wel voor betalen. Veel onderzoek is thans op internet mogelijk en die mogelijkheden worden steeds meer uitgebreid. Archieven en historische verenigingen geven tegenwoordig cursussen waarin onderzoekers zich kunnen bekwamen in familie- en historisch onderzoek. Op het moment dat ik dit artikel schrijf - februari 2011 -, wordt er in opdracht van de gemeente met moderne hulpmiddelen gezocht naar de juiste plek waar het Mijdrechtse Proostenhuis ooit heeft gestaan, dat in 1572 door de Geuzen werd verwoest. Misschien worden er nog wat restanten gevonden. Het verleden houdt ons nog steeds bezig.

Bron:

- Utrechts archief. Provinciaal Bestuur: toegang 79. inv. 5989/3 d.d. 28-05-1850.

Pastoor schiet uit zijn slof

Over rondeveense taartpunten, een kerkje en een schermutseling

Door Joop Frankenhuisen

Tussen 1630 en 1843 stond in het Achterbosch te Vinkeveen een katholieke schuilkerk. Twee eeuwen lang doorstond het de gevolgen van de Reformatie en die van de Bataafse omwenteling. Daarna viel het Achterbosch onder zes verschillende gemeenten. Laten we eens terugkijken naar dat gebied en al die taartpunten binnen de ring van de ronde venen en dan teruggaan naar de geschiedenis van die schuilkerk, waar een eigenzinnige pastoor rond 1800 de scepter zwaaide.

De gemeente Abcoude-Proostdij en Aasdom

Waar Achterbosch ligt is anno 2010 niet zo moeilijk te vinden. Gaande over de Herenweg in Vinkeveen richting Botshol komen we, na de Baambugse Zuwe gepasseerd te zijn, bij de ophaalbrug over de Gemeenslandsvaart.

Achter die brug heet de weg Achterbos en belanden we in een gebied met een wat merkwaardige geschiedenis. De hiernaast afgebeelde kaart uit 1690 toont dat deel van de weg dwars door de taartpunten Proosdij en Aasdom. Een waterstaatkaart van de provincie Utrecht uit 1865 echter plaatst dat deel dwars door de Proosdijer polder en noemt de taartpunt Abcoude. Een zelfde kaart uit 1867- maar dan getiteld 'Gemeente Abcoude-Proostdij en Aasdom' - noemt die taartpunt Proostdij. In mei 1941 worden de gemeenten Abcoude-Proostdij en Abcoude-Baambrugge samengevoegd en zo ontstaat de gemeente Abcoude. Het stuk weg valt dan onder de gemeente Abcoude. Bij de herindeling van 1989 gaat de Proosdijer polder, die dan Winkelpolder heet, van de gemeente Abcoude naar de gemeente De Ronde Venen. Dan komt het stuk weg officieel bij de gemeente De Ronde Venen, die het de naam Achterbos geeft.

Wat is Aasdom?

Kaarten uit de 17e en 18e eeuw tonen Aasdom of Aesdoem aan de oostkant van de landscheiding, op Utrechts gebied dus. Maar niet alle kaarten uit die tijd tonen dat. Op het hiernaast afgebeelde deel van de grote kaart Utratrajectinus (Utrecht) uit 1650 staat Aesdoem aan de westzijde van de landscheiding aangegeven. Op Hollands gebied dus. Ruige Wilnis, waar het Achterbosch ligt, wordt op die kaart zelfs helemaal niet genoemd. Sterker nog, beide kaarten melden ook een Aesdoem aan de noordkant van het Legmeer en het Zijdelmeer boven Nuythoorn. Wat moeten we met die twee Aesdoemen?

Zijn er dan meerdere gebieden die Aasdoem heten, of geeft de naam wat anders aan? Een verklaring zou kunnen zijn dat in de streek westelijk en noordelijk van Abcoude lange tijd het aloude aasdom van toepassing is geweest. Dat is de rechtspraak door schout, asega (een rechtsadviseur die de schout de te voeren proce-

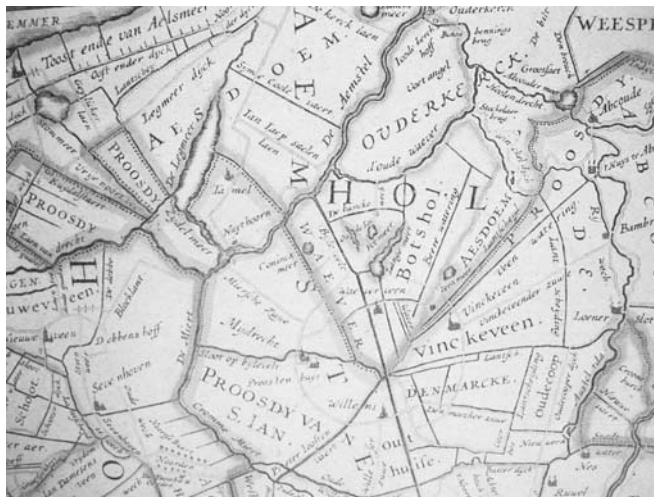
sure influistert) en buren. Elders was de rechtspraak in handen van schout en schepenen. Wat vreemd blijft, is dat Aasdom tot ver na de omwenteling op landkaarten genoemd blijft.

Het Achterbosch

De weg vervolgend, komen we uit op een T-kruising. Links begint het Waverveense pad dat - onderbroken door de Cliffordweg en de Poeldijk - doorloopt tot aan de N201 boven Mijdrecht. Rechts begint de Botsholse-dijk. Recht voor ons ligt een klein, smal doodlopend weggetje met aan het eind ervan een boerderij omgeven door bomen. Ons doel is bereikt. Het echte Achterbosch, de plek waar ooit een, voor die tijd, indrukwekkende katholieke schuilkerk stond.

Bekijken we de kaart uit 1690 nog eens, dan zien we de ring van de ronde venen met vanuit het middelpunt (de Veenmolen bij de Geuzensloot) lijnen die allerlei taartpunten vormen. We zien daar dat de westgrens van Aesdoem tevens de landscheiding is tussen Holland en Sticht (Utrecht), hetgeen betekent dat de taartpunten aangemerkt met zowel Proosdij als Aesdoem in die tijd bij Utrecht hoorden. Tenminste...als we die kaart mogen geloven. Aan de oostkant van de landscheiding zien we achtereenvolgens Ruige Willes met daarin het Achterbosch en het Veenmeer, Botshol met het Lange Meer en Waverveen met het Potmeer. Ergo het Achterbosch lag op die kaart in Ruige Wilnis. Bezien we de

geschiedenis dan leren we dat het Achterbosch tot 1797 tot het gerecht Waveren, Botshol en Ruige Wilnis behoorde. In 1798 wordt het de gemeente Waveren, Botshol en Ruige Wilnis. In 1811 wordt het de gemeente Waveren en Waverveen, in 1817 de gemeente Waverveen en Waveren en in 1841 de gemeente Vinkeveen en Waverveen.

Een schuilkerk

De redenen, waarom hier en daar in de noordelijke Nederlanden katholieke schuilkerken werden gebouwd, zijn bekend. In 1573 besluiten de Staten van Holland, als uitvloeisel van de reformatie, tot een verbod op het uitoefenen van het katholieke geloof. Dat kon zo maar, want vrijheid van godsdienst was onbekend. In 1580 volgen de Staten van Utrecht. De Staten van Holland zijn fel op de uitvoering van het verbod, de Staten van Utrecht zijn milder en de overwegend katholieke bevolking in de Rondeveense dorpen weet al snel wegen te vinden de 'placaaten' te omzeilen. In 1593 constateert een gereformeerde visitatiecommissie dat de roomsche bevolking in het gebied van de Ronde Venen de placaaten van de Staten van Holland maar slecht naleeft en sindsdien doet de gereformeerde gemeente in het gerecht Waveren, Botshol en Ruige Wilnis haar best om de uitoefening van de katholieke eredienst daar te laten stoppen.

Maar echt succes hebben ze niet in de overwegend katholieke streek. Integendeel, in 1630 wordt er in het Achterbosch een schuilkerk gebouwd en zo lang de kerk aan de landheer de verlangde recognitiegelden (1) blijft betalen, wordt de kerk geen strobreed in de weg gelegd. Tot 1792 heeft de kerk dan ook trouw elk jaar 30 gulden recognitiegeld betaald. Opmerkelijk is dat de kaart uit 1690 de kerk in het Achterbosch niet vermeldt, wel vermeld is de dan gereformeerde kerk langs de Waverdijck, nu Cliffordweg geheten.

Twee eeuwen barok in het Achterbosch

De Nicolaaskerk, zo heet de kerk in het Achterbosch, is

van 1630 tot 1842 de enige katholieke kerk voor de inwoners van Abcoude-Proostdij en Vinkeveen. Volgens de "Nederlandse Stad- en dorpsbeschrijver" telt de kerk rond 1795 een kleine duizend parochianen, in zomermaanden aangevuld met zo'n 300 seizoenarbeiders. Van Caution houdt het in 1798 nog op 376 parochianen. Maar in 1808 komt hij toch tot 1020 parochianen, een snelle groei voornamelijk veroorzaakt door de opkomst van de turfwinning in Vinkeveen.

Volgens kadastragegevens uit 1838 meet de Nicolaaskerk 15 bij 42 meter. Het gebouw is opgetrokken uit steen en heeft een rieten dak waarop een torentje. Van binnen is de kerk helemaal wit en overdadig ingericht. Een wit barokke altaar met een altaarschilderij en daarboven een beeld van de patroonheilige Nicolaas. In de kerk zelf staan zes witgeschilderde beelden, die de beeltenissen van Maria met Kind, St. Jozef, Petrus, Paulus, Willibrordus en Willifridus voorstellen. Daartussen, in een zwaar vergulde lijst, een schilderij waarop afgebeeld de Moeder Gods met Kind en een schilderij in zwarte lijst waarop het afsterven van de Zaligmaker. Vermeldenswaard zijn verder zes kruisbeelden en een marmeren doopvont. Een orgel komt er pas in 1827. Het staat dan achter in de kerk op een balustrade.

Daarna bescheidenheid aan het Kloosterplein

Rond 1840 is het twee eeuwen oude kerkgebouw zo bouwvallig geworden dat afbraak noodzakelijk is. Maar dan moet er wel een nieuwe kerk gebouwd worden. Alleen niet meer op het eind van een doodlopend weggetje met rondom alleen maar water. Blijft over Vinkeveen. Maar eerst moet er geld komen voor nieuwbouw. Dat gebeurt door het verkopen van kerkelijke eigendommen. Eén daarvan is een boerenhofstede - groot 23 bunders, 30 roeden, 30 ellen wei en hooiland (ruim 23 hectare!) - gelegen aan de veldzijde in de polder van Vinkeveen. Dat geheel wordt in 1841 voor 8330 gulden van de hand gedaan. In 1842 wordt dan op het Kloosterplein de nieuw gebouwde kerk ingewijd en vernoemd naar de H. Antonius van Padua.

Sinds 1828 zijn er op de begraafplaats naast de Nicolaaskerk doden begraven. Dat duurde tot 1842. Ruim 20 jaar later, in oktober 1863, wordt de begraafplaats bij de nieuwe Antoniuskerk uitgebreid met een Rijnlandse roede (3,7 m²) gewijde grond uit de begraafplaats in het Achterbosch. Gelijk daarmee zijn toen alle beenderen herbegraven.

Pastoor wordt uitgedaagd

Vreedzaam naast elkaar leven is in de geschiedenis nooit van lange duur geweest. Ook niet in het Achterbosch. In 1800 - in het vijfde jaar van de Bataafse vrijheid - sluit de municipaliteit van Waveren, Botshol

en Ruige Wilnis plotseling het doodlopende weggetje af dat toegang geeft tot de Nicolaaskerk. Als reden noemen zij het belang van de aanwonenden die de weg moeten onderhouden en het voorkomen van ongelukken. Maar pastoor Philippus van Veen ziet dit afsluiten als een belemmering in het uitoefenen van de “godsdienst door roomsgezinden” en laat dit in een donderpreek horen. De reactie laat niet lang op zich wachten. Op 23 april 1800 schrijven twee gereformeerde leden van de municipaliteit, Jan van Wieringen en Cornelis Houweling, aan “Den Hoogerwaardigen Heere Joannes van Engelen, Amplisimus van de Stichtse Missie der H: Roomsche catholijke kerk; en priester derzelve in de Gemeente te Maarssen”, een lange brief waarin zij uitvoerig het gedrag van de pastoor en de preek aan de kaak stellen.

Te ver gegaan

Ze schrijven dat ze graag stilzwijgendheid hadden willen betrachten, echter de “verstandloze drift van pastoor Van Veen was tot zulk eenen maatelozen hoogte geklommen dat hij openlijk van den predikstoel heeft bekend gemaakt, dat hij den paalenzetters (denoteerende daarmede de Roomsche Leeden van deeze municipaliteit) te passeeren, niet zou voordhellen, noch ook zelf op hun doodbed niet” (3). Dit vooruitzicht na hun dood gaat de roomsche leden van de municipaliteit, Thomas Rietveld en Cornelis van Zwieten, te ver. Zij stemmen in met de brief waarin wordt voorgesteld om “den spoorelozen pastoor Philippus Van Veen, die vreedelievendheid en onderwerping inteboezemen, waardoor wij voortaan kunnen bevrijd blijven van laster, van moeiten, van klachten onzer ingezeeten en van het beezigen van middelen die hem allergevoeligst zouden aandoen.”

Het effect van de brief is dat de pastoor door de aartspriester wordt overgeplaatst. In juni 1800 stemt Van Veen in met een ruil. Hij gaat naar Werkhoven en pastoor Van Tellegen komt naar Waveren. “Ik wil en zal Werkhoven waarnemen, niet als uitloper of praatjesmaker, maar als een pastoor betaamt”, laat hij de aartspriester weten. Tevens raadt hij hem aan de ruil maar niet langer geheim te houden, want de zaak blijkt inmiddels in de (Hollandse) missie in een babbelpartij ontaard.

Door tegenstellingen?

Hoe plaatsen we bovenstaande gebeurtenissen in het Vinkeveen van ruim twee eeuwen terug in de tijd van nu. Zijn ze inderdaad het gevolg van de strijd tussen katholiek en protestant of was het gewoon een verkeersmaatregel om te voorkomen dat boeren uit de omtrek, die veelal met paard en wagen naar de kerk komen, het weggetje kapot rijden. In Vinkeveen is het eeuwenlang gewoonte geweest dat de eigenaren van de huizen ook het stuk weg voor hun huis in hun bezit

hadden en de zorg hadden voor het onderhoud ervan. Dit zou dan ook gegolden hebben voor het weggetje in het Achterbosch, waar druk verkeer van en naar de kerk de omwonenden een doorn in het oog is geworden. Maar wat heeft de pastoor dan bewogen er een godsdienstkwestie van te maken? Kwam dat door de tegenstellingen tussen de geloofsgroepen of was er sprake van een hetze.

Dat die tegenstellingen er toen wel degelijk waren, benadrukt Drs. Bloed in zijn boek “Waverveen door de eeuwen heen”. Hij noemt daarin o.a. de opdracht die predikant Van Staveren in 1756 krijgt om de baljuw van Amstelland te verzoeken er voor te zorgen dat de roomsche kerk vroeger of later zou beginnen dan de gereformeerde kerk. Daarmee wordt voorkomen dat kerkgangsters elkaar onderweg tegenkomen. Aan de ene kant blijkt daaruit dat de gereformeerde gemeente vrede heeft met de kerk in Achterbosch, maar aan de andere kant eist dat de Roomschen zich aanpassen.

Of door een hetze?

Maar er is meer aan de hand dan alleen de actie van de twee gereformeerde leden. Pastoor Van Veen was geen makkelijk mens. Enkele brieven duiden daar op. Uit een brief van 10 april 1800 blijkt dat Thomas Rietveld en Cornelis van Zwieten “hebben goedgevonden om vier paale midde op de weg naarbij Thomas Rietveld te stellen, waardoor alle de communicatie met rijtuig tot de pastory is belemmerd geworden”. Hieruit blijkt dat Thomas Rietveld aan het weggetje woonde en zich kennelijk heeft geërgerd aan het verkeer voor zijn huisdeur. Bij de pastoor speelde mee, dat door die actie “aanzienlijke luijden uit Vinkeveen, Demmerik en het Donkere End” in tijd van nood niet meer snel bij de pastorie kunnen komen en hijzelf kan op donkere avonden niet meer snel naar “een kind ter doope gaan”.

Geraadpleegde literatuur en bronnen

- RAU, toegang R16, map1448.
- “H. Hartkerk Vinkeveen-Waverveen 1883-1983” door J.M.A van Cauteren e.a.
- “Waverveen door de eeuwen heen”, door drs. A. Bloed e.a. (1987).

Verklaringen:

- 1: Recognitiegelden. Jaarlijkse betalingen aan de landheer voor geleverde rechten;
- 2: Aartspriester. Vervanger van de bisschop in de noordelijke Nederlanden tijdens de reformatie.
- 3: Aan beiden worden twee sacramenten ontzegd. Het Sacrament van het Altaar, ofwel de eucharistieviering met de communie en het Sacrament van de stervenden, ofwel het H. Oliesel. Vooral in die tijd een zware straf.
- 4: Amplissimus. Een vererende titel overeenkomend met Hoog Eerwaarde Heer.

Verenigingsnieuws

Wellicht ten overvloede maken we nogmaals melding van het feit dat we tijdens de najaarsvergadering het voorstel hebben gedaan om de hoogte van de contributie aan te passen. Penningmeester Arjen Schuil vertelde wat de voornaamste redenen zijn om tot aanpassing van het contributiebedrag te komen. Het betreft onder meer een uitbreiding van het aantal redactionele pagina's van de Proosdijkoerier. Maar vooral de toegenomen en nog te verwachten kosten betreffende onze huisvesting in Vinkeveen en later nog het Paviljoen doen een aanslag op onze begroting.

Historisch materiaal uitgesteld in de Oudheidkamer.

Positieve reacties

Onze oproep om een gedeelte van uw vrije tijd in te zetten voor de historische vereniging was niet aan dovemansoren gericht. Een aantal mensen heeft via onze vragenlijst gereageerd. Het uitzetten van deze vragenlijst is daarom op zich al een succes. Zo zijn er mensen beschikbaar voor het koffie schenken bij onze lezingen en vergaderingen en we kunnen u met groot genoegen melden dat het omvangrijke werk dat jarenlang is gedaan door Chris Remmelenkamp, opgepakt wordt door twee nieuwe vrijwilligers. Zo zal mevrouw Pauline Bakker de coördinatie op zich nemen van onze - dit jaar te doen verschijnen - elektronische nieuwsbrief. Mevrouw Marion van Vliet heeft toegezegd om de financiële administratie en de ledenadministratie voor haar rekening te nemen.

Bij voorbaat veel dank aan beide personen. Natuurlijk benadrukken we onze grenzenloze waardering voor Chris Remmelenkamp, die ruim zeven jaar de gehele financiële en ledenadministratie heeft verzorgd. Daarnaast is Chris verantwoordelijk voor de verspreiding en verzending van de Proosdijkoerier. Voorwaar een combinatie van klussen, die nogal wat tijd opslokt heeft. Chris heeft zijn administratieve werk altijd op de achtergrond, maar vooral ook nauwgezet gedaan. Het leuke is dat hij de verspreiding van de Proosdij-

koerier gewoon blijft doen. Ook langs deze weg willen wij hem hiervoor veel dank zeggen.

Paviljoenoverleg

In januari hebben delegaties van de besturen van de IVN, het NME, het museum en onze historische vereniging een eerste aanzet gedaan tot nauwere samenwerking. De presentatie van het Paviljoen tijdens de nieuwjaarsreceptie van de gemeente is wellicht de opmaat tot een reeks van gezamenlijke activiteiten. In een uiterst constructieve bijeenkomst zijn door de gezamenlijke partners van het Paviljoen ideeën uitgewisseld en afspraken gemaakt. Nader nieuws volgt ongetwijfeld.

Schenkingen

Het gebeurt regelmatig dat leden of belangstellenden aan ons denken als er thuis opgeruimd wordt. Wij zijn u daar zeer dankbaar voor. Zo kregen we van de heer J. Bakker vorig jaar nogal wat interessante spullen aangereikt.

In de periode september t/m december 2010 zijn we in ons nieuwe home ook weer verrast met vele goederen, die door de leden zijn aangereikt. Het betreft een aantal boeken, tijdschriften, krantenknipsels en foto's. Onze dank gaat onder meer uit naar A.E. Kolenberg,

F. Breimer, H.Strubbe Lzn, H.Strubbe Wzn, H. Toll, J. van Egmond, A. van Golen en H. v.d. Horst.
 Het gaat te ver om de vele tientallen exemplaren apart te vermelden en waar we namen noemen, bestaat altijd het gevaar dat we mensen vergeten. Weet echter dat uw giften zeer gewaardeerd worden. Het komt overigens ook voor dat we van bepaalde attributen meerdere exemplaren bezitten. Hiervoor zullen we op gepaste wijze een oplossing zoeken.

Inloopavond genealogie.

Oudheidkamer

Met plezier verwelkomen we in onze verenigingsruimte op diverse maandagavonden een groeiend aantal belangstellenden. Onze inloopavonden voor genealogie en heemkunde voorzien zeker in een behoefte. Ook op de eerste maandagen in december en januari hield Peter van Golen weer een inleiding over genealogie. Via een korte presentatie neemt hij ons telkens mee naar de eerste beginselen van het zoeken naar voorouders.

Op 20 december was een groep belangstellenden en betrokkenen bijeen om gezamenlijk te zoeken naar de vroegere perceelsnamen in het Gagelgebied, ten zuiden van Oudhuizen. Een geanimeerde bijeenkomst, die zeker nog een vervolg krijgt.

Onze nieuwjaarsreceptie op 12 januari was eveneens een groot genoegen om mee te maken. Vele tientallen leden kwamen naar de Oudheidkamer om samen te proosten op het nieuwe jaar. Wellicht heeft u via Midpoint e.e.a. teruggezien. Een groot succes was ook de reeks van fotobeelden die Stef Veerhuis en Peter van Golen die avond aan de belangstellenden toonden. Het samen kijken naar plaatjes van vroeger en het samen benoemen van de gebouwen, straten of personen is een leuke activiteit, die we zeker nog een aantal keren zullen herhalen..

Algemene vergadering.

Schroom niet om zelf ook een keertje te komen buurten in onze verenigingsruimte op maandagavond. Maar ook bij onze andere verenigingsactiviteiten bent u natuurlijk van harte welkom. Graag zien we u in 2011 terug, te beginnen op onze voorjaarsvergadering dinsdag 26 april in het hervormd Verenigingsgebouw te Vinkeveen.

Elektronische nieuwsbrief

Het bestuur overweegt om in de loop van dit jaar te starten met een elektronische nieuwsbrief. In de afgelopen weken hebben enkele honderden mensen al hun mailadres beschikbaar gesteld. U nog niet? Stuur dan een mailtje aan ons secretariaat n.j.m.vaneijk@casema.nl met de opmerking dat u ook in aanmerking wilt komen voor het toesturen van de nieuwsbrief van onze vereniging.

Kruidenier Van Vliet Mijdrecht.

Activiteitenprogramma

• Dinsdag 26 april

A.V.+ lezing : De oorlogsjaren in Vinkeveen
Door de heer Noud Bles

HERVORMD VERENIGINGSGEBOUW

Herenweg 207, Vinkeveen
Aanvang 20.00 uur

• Woensdag 5 oktober

Lezing: De vier jaargetijden in de tuin van kasteel
Sypesteyn
Door mevrouw H.van der Wilt

VERENIGINGSGEBOUW IRENE

Kerkstraat 9, Mijdrecht
Aanvang 20.00 uur

• Donderdag 24 november

A.V. + lezing archeologie
Door de heer Paul Hoogers

RABOBANK RIJN EN VEENSTROMEN

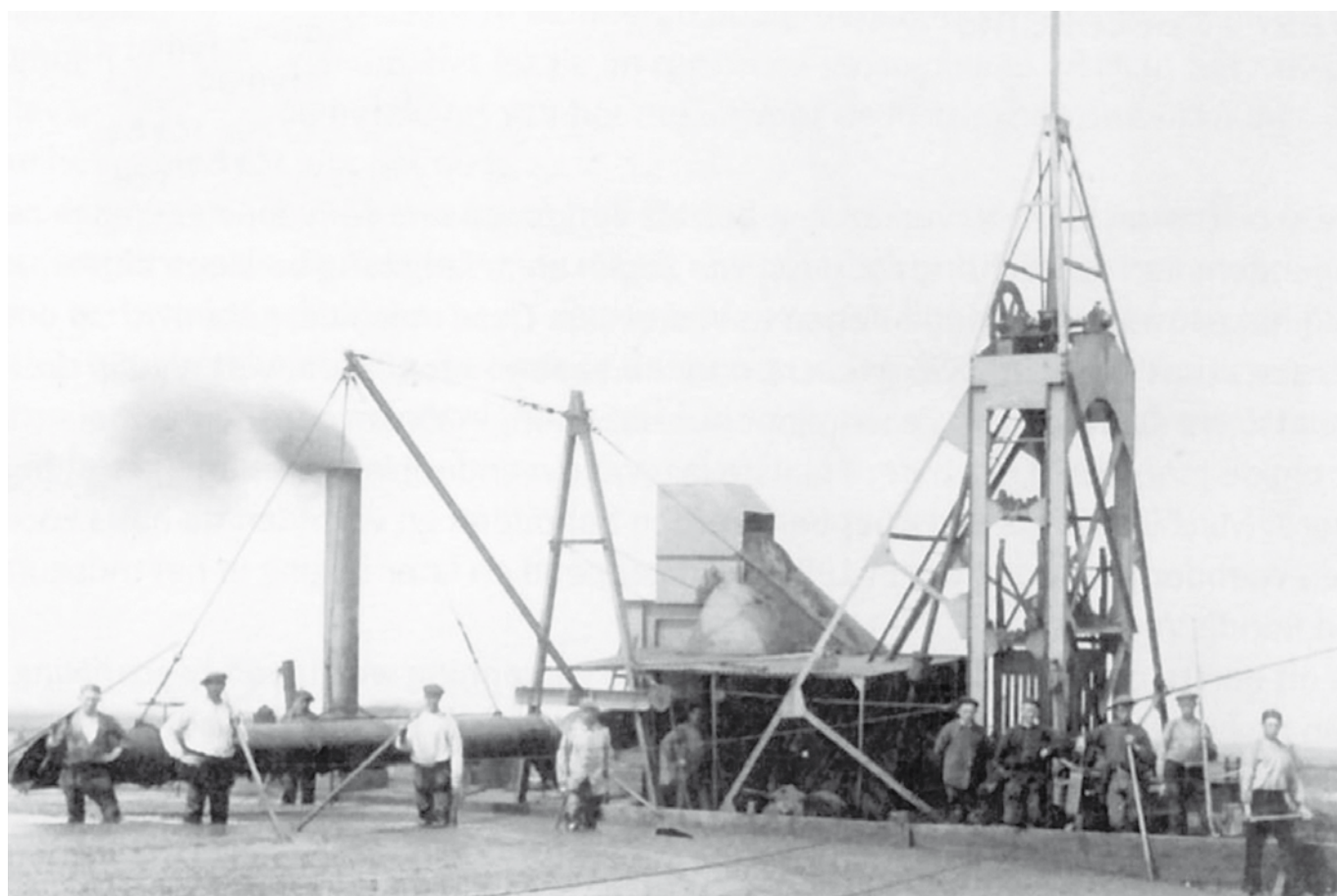
Bozenhoven 39, Mijdrecht
Aanvang 20.00 uur

Jaar van de Veensteekmachine

2011 zal voor ons museum De Ronde Venen geheel in het teken staan van de veensteekmachine. Er komt dit jaar in het museum één tijdelijke tentoonstelling, gewijd aan het topstuk. Daarnaast zal er een groots project van start gaan: “De Symfonie van de Veensteekmachine”. Met dit project, dat drie jaar in beslag zal nemen, is het de bedoeling om het karakteristieke geluid van de Veensteekmachine weer terug te krijgen uit het geheugen van de Rondeveners. Dit zal uiteindelijk resulteren in een heuse symfonie.

2011 zal het vooral in het teken staan van het oral history onderzoek, waarmee het geluid van de veensteekmachine moet worden teruggehaald. Kortom, een muzikaal jaar in het teken van het topstuk van het museum.

Het is de bedoeling dat de veensteekmachine de komende maanden op diverse dagen gaat draaien. Voor exacte data houdt u de website van het museum in de gaten: www.museumderondevenen.nl

Overige activiteiten in het Museum:

- 2 april: Opening nieuwe museumseizoen en openingsthema tentoonstelling.
2/3 april: Nationaal museumweekend.
10/11 sept: open monumentendag
2012: Expositie over de groente- en fruitveiling Vinkeveen

Nieuwe leden:

Dhr.	R.J.G.D.	Enderman	Mijdrecht
Dhr.	C.M.	Moorman	Vinkeveen
Dhr.	P.	Van Der Kroon	Abcoude
Dhr/Mw	W.	Van De Geer	Mijdrecht
Dhr.	E.T.	Wijnberg	Mijdrecht
Mevr.	C.	Berends	Mijdrecht
Dhr.	K.	Sohl	Mijdrecht
Dhr.	J.W.	Koedam	Mijdrecht
Dhr/Mw	J.	Bosman	Mijdrecht
Dhr.	R.	Ysenbout	Mijdrecht
Dhr.	J.	Diemen	Mijdrecht
Dhr/Mw	T.	Venhuizen	Mijdrecht
Mw.	M.H.	Tijmensen	Mijdrecht
Dhr.	W.	Burger	Mijdrecht
Dhr.	K.C.	Angenent	Mijdrecht
Dhr/Mw	S.P.	Saatrube	Mijdrecht
Dhr.	E.	Schuurman	Mijdrecht
Mw.	R.	Es	Vinkeveen
Mw.	J.	Vonk-Vedder	Abcoude
Dhr.	P.A.	Van Golen	Mijdrecht
Mw.	A.	Eijkman	Wilnis
Mw.	Jannie	De Jong	Vinkeveen
Dhr.	W.A.	Buser	Vinkeveen
Dhr.	C.M.	Dirkson	Mijdrecht
Dhr.	P.	Winkel	Zwaanshoek
Fam.	K.	Rijneveld	Mijdrecht
Dhr.	J.	Kooltjes	Mijdrecht
Mw.	T.	Samsom-Verweij	Vinkeveen
Dhr.	Nico	De Dood	Waverveen
Dhr.	H.	Van Vliet	Vinkeveen
Dhr.	Leo	Van Der Gref	Vinkeveen
Dhr/Mw	J.	Van Kouwen	Vinkeveen
Ivn De Ronde			
Venen en Uithoorn			Mijdrecht

Reacties van onze leden

Dhr. A. Verhaar uit Amstelhoek maakte ons op het volgende attent: In het artikel "Was er nog nieuws" in de Proostkoerier van december 2010, wordt op bladzijde 76 de Stationstraat in Mijdrecht genoemd. Het moet echter zijn Stationsweg.

Colofon

'De Proostdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proostdijlanden' geregistreerd onder ISSN 1388-7165.

Redactie

Dhr. John Driedonks (eindredacteur)
Dhr. Piet Grundmann
Dhr. Jan Rouwenhorst
Mw. Marian Sterenberg

Vormgeving

Mw. Sandra Loogman
E-mail: sandra@graphix-design.nl
Internet: www.graphix-design.nl

Redactieadres

Dhr. John Driedonks
Adres: Dijkgraaf 42, 3648 KC Wilnis
E-mail: john.driedonks@hu.nl

Drukwerk

Drukkerij Avanti Wilnis

Voorzitter

Dhr. J. Meulstee
E-mail: meuls63@planet.nl

Secretaris

Mw. M.J. van Eijk
Adres: Raadhuisplein 22, 3641 EE Mijdrecht
Telefoon: 0297 - 281835

Penningmeester

Dhr. A. Schuil
E-mail: schuil@kpnplanet.nl

Vice voorzitter en PR

Dhr. E. Swaab
Telefoon: 0297 - 287469

Tweede secretaris en documentatie

Dhr. P. van Golen
Telefoon: 0297 - 261672

Monumenten, archeologie, excursies en lezingen

Mw. W. Dijkxhoorn
Telefoon: 0297 - 285373

Heemkunde

Dhr. H. Hoefkens
E-mail: h.m.hoefkens@kpnplanet.nl

Genealogie

Dhr. H. van Dreumel
E-mail: h.v.dreumel@gmail.com

Ledenadministratie

Mw. M. van Vliet
Adres: Waverveensepad 8, 3645 CM Vinkeveen
Telefoon: 0297 - 261 147
E-mail: administratie@proostdijlanden.nl

Aanmelding voor het lidmaatschap kan bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

Postadres vereniging

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis
Bankrekeningnummer: 36.96.18.505

Website: www.proostdijlanden.nl
E-mail: info@proostdijlanden.nl

Contributie: €17,50 per jaar
Losse nummers: € 4,90 per stuk

Oplage

Circa 1100

Rabo Dichtbijfonds

Dichtbij onze samenleving staan en de leefbaarheid in onze lokale samenleving versterken. Dat is het idee van Rabobank Rijn en Veenstromen. Daarom reserveren wij jaarlijks een deel van onze winst in een fonds; het Rabo Dichtbijfonds. Een nieuwe naam voor een nieuwe bank, gekozen door onze leden. Met trots presenteert Rabobank Rijn en Veenstromen: het Rabo Dichtbijfonds! Wilt u een aanvraag indienen of meer weten over het fonds, kijk op www.rv.rabobank.nl.

Investeren in de lokale samenleving.
Dat is het idee!

Rabobank. Een bank met ideeën.

www.rv.rabobank.nl

